

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Utan placering... då hade jag varit död”

- En kvalitativ studie om ungdomars syn på sin institutionsplacering

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Elin Ottosson och Anna Westerlund

Handledare: Anders Törnquist

Förord

Jag tror det var en fredag eftermiddag i december förra året. Jag stod och vek jeans i den klädaffär jag jobbar extra i när, vi kan kalla henne Lena, verksamhetschef för Individ och Familjeomsorgen (IFO) i en kommun i Västra Götaland, klev in i butiken. Eftersom hon kände igen mig från min praktik på behandlingsenheten i kommunen började vi prata om ditten och datten och vi kom bland annat in på det faktum att Elin och jag skulle skriva vår c-uppsats på socionomprogrammet i mars kommande år. Lena blev mycket intresserad och undrade om vi inte kunde undersöka något som var knutet till kommunens socialtjänst. Jag svarade att vi skulle fundera på det.

Ju mer vi tänkte på det desto mer spännande kändes det att få undersöka något som ett socialkontor i Sverige faktiskt skulle kunna ha nytta av på riktigt. Vi träffades igen, Lena, Elin och jag, några månader senare för att diskutera tänkbara forskningsområden. Det som låg Lena varmast om hjärtat och som var mest angeläget för henne i egenskap av verksamhetschef för IFO blev också det område som vi valde att undersöka...

Tack till

Det socialkontor vi skrivit vår uppsats i samarbete med, ett särskilt tack till dess verksamhetschef och socionompraktikant som hjälpte oss att få tag på ungdomar att intervjua och som genom hela forskningsprocessen varit ett bollplank för oss. Ett stort tack till de informanter som valde att ställa upp i vår undersökning. Tack också till vår handledare Anders Törnquist för goda råd och konstruktiv kritik och Annas moster och morbror som i egenskap av svenskalärare och socionom korrekturläste vår uppsats. Tack också till Annas man Joel för hjälp med uppsatsens layout.

Abstract

Titel: ”Utan placering... då hade jag varit död” – En kvalitativ studie om ungdomars syn på sin institutionsplacering.

Författare: Anna Westerlund och Elin Ottosson

Nyckelbegrepp: placering, institution, ungdomar, livssituation

Syfte: Att intervjua ungdomar som under åren 2001-2006 någon gång varit placerade i institutionsvård för att se om insatsen lett till en positiv förändring i den unges livssituation. Vi vill även undersöka hur ungdomarna upplevde tiden på institution.

Frågeställningar: Hur såg den unges livssituation ut innan placeringen? Hur upplevde den unge vården på institutionen? Hur ser den unges livssituation ut idag?

Metod: Arbetet är en kvalitativ studie som bygger på halv-strukturerade intervjuer med sex stycken ungdomar.

Teori: Vi har valt symbolisk interaktionism och stämplingsteori som teoretisk utgångspunkt. Symbolisk interaktionism förklarar hur en människa formas genom interaktion (samspel) och kommunikation med andra. Stämplingsteorin är en av de viktigaste idéerna inom symbolisk interaktionism. Den är ett sätt att tillämpa det symboliskt interaktionistiska tänkandet på ”avvikande beteende”.

Huvudresultat: Vårt material har visat att de flesta av våra informanter uppger att de är nöjda med sin tid på institution och att den har lett till en positiv förändring i deras livssituation. Uppseendeväckande är att de flesta av våra informanter inte är nöjda med hur socialtjänsten har agerat i samband med placeringen. De har känt sig svikna och inte respekterade av socialsekreterare som arbetat med dem. Det har genom studien visat sig att det fanns en önskan om att ha någon att vända sig till men ungdomarna har inte upplevt att de har fått den hjälpen av socialtjänsten. Vidare har vårt material visat att de flesta av ungdomarna anser att de har fått vara delaktiga i sin behandling och att de inte skulle vilja ha sin placering ogjord.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Bakgrund.....	3
3.1 Centrala begrepp	4
4. Tidigare forskning	5
5. Teori.....	8
5.1 Symbolisk interaktionism.....	8
5.2 Stämplingsteori	10
6. Metod.....	14
6.1 Problemområdet.....	14
6.2 Metodvalet	14
6.3 Urval.....	15
6.4 Intervjuerna	15
6.5 Resultatet	16
6.6 Analysförfarandet.....	16
6.7 Hermeneutisk tolkning.....	17
6.8 Etiska överväganden	17
6.9 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	18
6.9.1 Validitet.....	18
6.9.2 Utskriftsvaliditet	18
6.9.3 Reliabilitet.....	19
6.9.4 Generaliserbarhet	19
6.10 Förförståelse.....	20
7. Resultat.....	21
7.1 Livssituation innan placeringen	21

7.2 Upplevelsen av institutionsplaceringen	22
7.3 Livssituationen idag	27
7.4 Tankar kring placeringen idag.....	29
8. Analys	34
8.1 Socialtjänsten	34
8.2 Familjen	34
8.3 Vännerna	36
8.4 Placeringen.....	36
9. Diskussion	38
9.1 Vidare forskning.....	40

Bilaga 1

1. Inledning

Varje år ger socialtjänsten bistånd i form av heldygnsinsatser till cirka 20 000 barn och ungdomar. Av dessa vårdas drygt 10 000 barn och unga med stöd av SoL (Socialtjänstlagen), medan cirka 5000 vårdas med stöd av LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) (Degner och Henrikssen, 2007).

Detta stora antal barn och ungdomar som placeras är oroväckande. Därför måste man låta dessa barn och ungdomars egen verklighetsbild uppmärksammas. Då tidigare forskning oftast visar på att det inte sker någon positiv förändring i ungdomarnas liv tycker vi att det är viktigt att höra ungdomarnas egen version om hur de upplevde sin tid på institution och hur behandlingsresultaten ser ut. Då vi också vet att kostnaderna för att placera ungdomar är stora för kommunerna, tycker vi att det skulle vara intressant att se om de pengar som läggs på institutionsplaceringar ger önskad effekt.

Vår undersökning kommer att handla om ungdomarnas egen upplevelse av att vara placerade på institution och hur den har påverkat deras liv. Genom denna typ av studie hoppas vi att ungdomarna ska göra sina röster hörda och vi hoppas att vi som blivande socialarbetare ska få en förståelse för ungdomarnas upplevelser. En förståelse som är viktig för att utveckla socialarbetarens kompetens i frågor kring placering och behandling av ungdomar med problembeteende. Ungdomarna bör få möjlighet att berätta om sina upplevelser och bli experter på sitt eget liv. Det är de som sitter inne med insiderkunskapen om sina problembilder och behov (Berglund, 1998).

Syftet med institutionsbehandling är att åstadkomma en varaktig beteendeförändring. Institutioner kan bidra till en beteendeförändring hos ungdomen under själva behandlingstiden men denna varar nödvändigtvis inte när de återvänder ut i samhället. Institutionerna måste därför bidra till en beteendeförändring på institutionen som består över tid och i andra miljöer. Sverige och andra länder uppvisar generellt negativa resultat av behandling på institution. Det gäller särskilt vid allvarliga beteendeproblem. Det är därför nödvändigt att arbeta i en verklighetsanpassad miljö både under och efter behandlingen. Resultatstudier visar genomgående att problembeteende för många återkommer ett till två år efter utskrivningen (Andreassen, 2003). Vi vill genom vår studie undersöka om detta stämmer med våra resultat.

Vi tror att ungdomarnas omgivning påverkar hur de upplever sig själva. Är det så att de upplever sig själva som problematiska? Hur ser relationen till familj, vänner och behandlingspersonal ut, såväl innan, under och efter en placering på institution och vilken betydelse har den för ungdomarnas egen självbild? Vi tycker att det är viktigt att studera olika faktorer som bidrar till att forma ungdomarnas liv och vi hoppas få en uppfattning om dessa genom vår studie.

2. Syfte och frågeställningar

Det vi planerar att göra är alltså en utvärderande studie. Larsson (2005) skriver att utvärdering är ett systematiskt sätt att söka information om hur en verksamhet lyckats nå målen eller hur den fungerar. Det är dock inte vår avsikt att utvärdera kommunens sociala arbetsmetoder utan snarare att få en subjektiv bild från olika ungdomar om hur de upplevt samhällets insats i form av institutionsvård. Vi vill undersöka om de genom vården upplevt en positiv förändring i sina liv.

Vårt syfte är som följer; att intervjua ungdomar som under åren 2001-2006 någon gång varit placerade i institutionsvård. Vi vill se om insatsen lett till en positiv förändring i de ungas livssituation. Vi vill även undersöka hur ungdomarna upplevde tiden på institution.

Våra frågeställningar blir därför; Hur såg den unges livssituation ut innan placeringen? Hur upplevde den unge vården på institutionen? Hur ser den unges livssituation ut idag?

3. Bakgrund

När en ung människa uppvisar ett destruktivt beteende som utsätter hennes hälsa eller utveckling för påtaglig risk genom missbruk eller kriminella handlingar kan samhället ingripa med insatser som familjehemsplaceringar eller placering på institution. Insatsen ska hjälpa den unge genom att behandla och försöka förändra det destruktiva beteendet. Dock visar forskning på att det inte alltid leder till en förändring i den unges liv. Många av de ungdomar som varit placerade i en familj eller på institution hittar tillbaka till den miljö de befann sig i innan inskrivningen och därmed tas även det destruktiva beteendet upp igen (Andreassen, 2003).

Statens institutionsstyrelse som förkortas SiS tog 1994 över ansvaret för särskilda ungdomshem. Innan dess bedrevs verksamheten av landsting, kommuner och kommunalförbund. För barn och ungdomar finns 31 institutioner med 679 platser. Av dessa är 68 för ungdomar som har dömts till sluten ungdomsvård. Av det totala antalet platser är 253 akut- och utredningsplatser, 205 platser för enbart flickor och 441 platser för enbart pojkar. Under januari månad 2009 var 679 ungdomar placerade på särskilda ungdomshem drivna av SiS. Det är även SiS som utför den mesta forskningen kring institutionsvård (www.stat-inst.se).

När SiS bildades var idén att kvaliteten för vård och behandling skulle höjas. Det avsattes 30 miljoner kronor till särskilda åtgärder för att täcka kostnader för utbildning, forskning och utveckling. SiS startade också utvärderings och resultatuppföljningsfrågor som skulle besvaras. Frågorna var till exempel; ”Hur utvecklas klienterna?” och ”Visar behandlingen något resultat?” (Nordisk socialt arbeid 2004).

Det finns olika former av social dygnsvård, institutionsplacering och familjehemsplacering:

- Särskilda ungdomshem vilka är institutioner med speciella tvångsbefogenheter som drivs av Statens institutionsstyrelse (SiS) och är avsedda för ungdomar med allvarliga beteendeproblem, främst kriminalitet eller missbruk.
- Hem för vård eller boende (HVB) vilka är institutioner för barn och ungdom som drivs av andra än SiS. Dessa kan ha offentlig huvudman (kommuner eller landsting) eller kan drivas av privata aktörer såsom aktiebolag eller stiftelser.
- Familjehem, tidigare kallat fosterhem. De vanligaste familjehemmen är hem där familjen oftast inte är släkt med barnet men det finns även familjehem där barnet är släkt med familjen (www.socialstyrelsen.se).

Ett annat alternativ till institutionsplacering är hemmaplanslösningar. Med hemmaplanslösningar menas behovsprövade stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär till barn och ungdomar som bor kvar i det egna hemmet eller i någon form av stödboende som inte integrerar behandling. Dessa insatser kan vara alternativ till institutionsplaceringar (www.fuivast.com). Hemmaplanslösningar kan ses som ett vidare begrepp av öppenvård. Inom socialtjänsten finns en prioriteringsproblematik. Det innebär att man väger olika åtgärder mot varandra. Det finns inget större stöd i forskningen angående vilken åtgärd som har bäst effekt, och det är inte alls säkert att de dyraste insatserna är bättre än de billigare. Dyra institutionsplaceringar behöver nödvändigtvis inte lyckas bättre än andra med sin uppgift. Det finns HVB-hem där placeringarna slutar i sammanbrott och där kostnaderna är höga. Hemmaplanslösningar kan vara väl så bra som andra men det finns idag inte tillräcklig forskning för att hävda detta (www.socialstyrelsen.se).

3.1 Centrala begrepp

Placering: När det gäller placering utanför det egna hemmet ska socialnämnden då det är motiverat se till att den unge får vård och fostran i familjehem eller hem för vård eller boende, detta med hänsyn till den unges bästa. Placeringen görs i samtycke med barnets vårdnadshavare med stöd av 4 kap 1 § SoL eller med barnet självt om denne har fyllt femton år. Om det är fara för den unges liv tillämpas LVU, vilket gör att föräldrarnas bestämmanderätt begränsas (Gregow, 2007).

Institution: Med institution avses ett särskilt boende som bland annat tar emot ungdomar med psykosocial problematik. Institutioner kan vara HVB-hem i privat alternativt kommunal regi eller en SiS-institution i statlig regi. Institutionerna arbetar behandlande och med olika utgångspunkt för att uppnå beteendeförändringar hos ungdomarna (statistik socialtjänst, 2008:9).

4. Tidigare forskning

När vi har letat efter material från tidigare forskning har vi främst tittat på de områden som inkluderar institutionsvård för att få en bild av hur den fungerar och för att se om den varit till nytta för de placerade. Psykologen Tore Andreassen har skrivit boken *Institutionsbehandling av ungdomar - vad säger forskningen?* (2003). Boken är skriven på uppdrag av statens institutionsstyrelse (SiS), centrum för utvärdering av socialt arbete (IMS) och det norska barn- och familjdepartementet. Andreassen har genom sin avhandling gjort en forskningsöversikt där han har försökt att sammanfatta befintlig kunskap, samt nordisk och internationell forskning om barn och ungdomar i problemsituationer. Syftet med hans avhandling har varit att presentera en analys med tonvikt på sambandet mellan resultat, placeringsalternativ och behandlingsinnehållet för ungdomar med antisociala beteenden.

Andreassen skriver att när det gäller utskrivning måste man beakta den miljö ungdomarna återvänder till mer än vad man gör. När de placerade återvänder till den miljö de var i innan placeringen består vanligtvis inte den beteendeförändring som skett inne på institutionen. Andreassen menar att de begränsningar som finns när det gäller att minska problematik efter utskrivning eller behandling är det mest kontroversiella området när det gäller institutionsvård.

I boken lyfter Andreassen fram tidigare forskning som tyder på att institutionen hade både en central och avgörande inverkan på ungdomarnas beteende men också att vårdens verkan markant avtog då de återvände till samhället. Han menar att det finns forskning som påvisar att ungdomar som varit placerade på institution redan inom två år efter utskrivning har fallit tillbaka i den beteendeproblematik de hade innan placeringen. Han menar dock att detta inte beror på tiden på institutionen utan snarare den miljö de vistats i efter utskrivningen. Många av de placerade återvänder till sin familj efter utskrivningen och om man under behandlingen inte har haft med föräldrarna i behandlingsarbetet visar undersökningar enligt Andreassen att det efter utskrivningen utgör hinder för ungdomens positiva behandlingseffekt.

En stor del av den forskning som har bedrivits i Sverige kring institutionsvård, har främst utförts av SiS. Studierna har varit inriktade på särskilda ungdomshem för ungdomar med allvarliga problem och har genomförts som resultatstudier, uppföljningar och som kvalitativa studier (Andreassen, 2003). SiS genomförde år 2005 en systematisk uppföljning av ungdomar som varit institutionsplacerade åren 2000-2002. Resultatet i rapporten visade på att 60 procent av de placerade ungdomarna vid uppföljningstillfället återfanns i missbruk och kriminalitet samt att deras psykiska problematik i hög grad kvarstod ett år efter utskrivning (SiS, 2005).

Claes Levin, forskare på socialhögskolan i Lund har gjort en studie med namnet *Blir det bättre med behandling?* (2003) Levin har bedrivit omfattande forskning kring svensk ungdomsvård och en av hans undersökningar gällde en studie av Råby behandlingshem och anses vara en av de viktigaste svenska studierna om behandling på institution. En kritik som Levin riktar mot anstalterna är att de isolerar de intagna ungdomarna från vardagligt liv och att anpassningen sker i en konstlad livsmiljö. Levin menar också att institutionsvistelse kan leda till förvärrade problem för den intagne samt medföra svårigheter att återgå till ett normalt liv. De beteendeförändringar som uppnås under tiden på institutionen är svåra att bibehålla efter utskrivning, eftersom tillvaron inne på institutionen skiljer sig mycket från verkligheten utanför. I studien hävdar Levin att behandling på institution är dömd att misslyckas, eftersom de faktorer som skapar kriminellt beteende ligger utanför

institutionerna och rättssystemet. Omfattande forskning ska enligt Levin visa att målet med behandlingen inte uppnås i realiteten. Han säger att institutionerna trots detta, kan fortsätta med sina verksamheter eftersom de uppfyller de sociala förväntningarna på hur behandlingshem ska se ut och fungera (Levin, 2003).

Institutionsbehandling skiljer sig från behandling i öppen vård på flera sätt. En viktig skillnad är, att när ungdomarna placeras på institution så skiljs de från sin familj och närmiljö. De samlas istället i en grupp med andra ungdomar med avvikande beteende. Andreassen tar i sin avhandling upp begreppet negativ smittoeffekt på institution. Han menar att forskning har visat att den negativa utvecklingen i institutionsvården kan bero på kontakten med andra avvikande ungdomar på institutionen. Det blir en slags ”smittoeffekt”. Att man samlar ihop ungdomar med problembeteende är något som skiljer institutionsbehandling från andra former av behandling. Det har visat sig att ungdomarna påverkar varandra och att behandling i grupp kan skapa en grupp av ungdomar som kan förändra sina beteenden negativt genom till exempel gruppsyck. Det blir fler och fler forskare som stöder idén att negativa kamratförhållanden har betydelse för att ett problembeteende ska utvecklas. När man samlar ungdomar med avvikande beteende på institution bidrar man till att etablera ett samspel i en avvikande grupp vilket kan öka risken för negativ kamratpåverkan och som kan resultera i att ungdomarnas behandling inte utvecklas som den ska. Ungdomarna lär av varandra när det gäller kriminalitet och missbruk genom att de under sin placering samtalar om dessa problem. Genom att ha mycket kunskap kan man få positiv reaktion från resten av gruppen. Det har genom studier visat sig att personal inne på institutioner har svårigheter att stoppa den här formen av alternativa ungdomskulturer som kan bildas inne på en institution. Andra studier har visat att ungdomar med beteendeproblem påverkas positivt genom att ha kontakt med ungdomar utan avvikande beteenden. Det tycks vara viktigt att ungdomarna etablerar kontakt med problemfria och normalfungerande ungdomar utanför institutionen istället för att bli vänner med personer som har liknande problem (Andreassen, 2003).

Det har även forskats kring hur ungdomarna får vara delaktiga i sin behandling. Att få vara delaktig i sin egen behandling är viktigt, speciellt vid tvångsvård där det oftast finns en låg motivation till förändring. Forskning har visat på att motivation och delaktighet i sin egen vård är viktigt för själva resultatet (Sis rapport, 1998:3). En forskare vid namn Ingrid Claezon har genomfört en studie som heter *Tvångsomhändertagande - ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterarens perspektiv* (2004). Boken handlar om det sociala arbetet med barn, ungdomar och familjer. I hennes studie ses socialarbetarna, ungdomarna och familjerna som aktörer och Claezon vill genom studien ge dem en möjlighet att göra sina röster hörda. Utifrån ungdomarnas perspektiv visade det sig att det som de tyckte hade fungerat bra och som hade varit till hjälp för dem, hade varit en socialarbetare som tog sig tid att lyssna och som kunde ge dem goda råd. I studien har Claezon tolkat denna information som att ungdomarna önskar bli delaktiga i behandlingsprocessen, men att det kräver att socialarbetaren har tillräckligt med tid att lyssna, vilket ska resultera i att samspelet blir välfungerande. Hon menar att när en socialarbetare inte ser den unge, lyssnar på denne eller möter denne med den respekt som den behöver kan den unges integritet hotas och resultera i att den unge känner sig mer utsatt och mindre respekterad (Claezon, 2004).

Utifrån nationell forskning framgår att genomsnittresultaten av institutionsvård för ungdomar är negativa även om det går att hitta positiva resultat (Andreassen, 2003). Flera av svenska forskare, bland annat Andreassen och Levin som har nämnts tidigare, riktar kritik mot institutionsbehandling då deras undersökningar visat på allvarliga brister i behandlingseffekterna.

Andreassen (2003) menar att genom internationell forskning skulle man kunna dra slutsatsen att det finns stora variationer i effekter, både mellan institutioner och mellan ungdomar. Institutionsbehandling kan å ena sidan ge positiva resultat för några ungdomar medan å andra sidan visar behandling dåliga, obefintliga och negativa resultat för andra ungdomar. Variationerna gäller för olika typer av metoder i studier. Om man tittar på genomsnittliga resultat är de inte särskilt upplyftande. Studerar man i stället de bästa resultaten inom variationerna visar de relativt goda resultat. Det understryker hur viktigt det är att reda ut vad som skiljer institutioner med goda resultat från andra institutioner. Även om det negativa beteendet hos många ungdomar återkommer efter utskrivningen klarar sig en del av dem bättre än före placeringen, även bland de med de allvarligaste beteendeproblemen. Därmed upprätthålls åtminstone delar av behandlingseffekten. Det är viktigt att ta reda på vad som bidrar till att öka sannolikheten för att effekten skall upprätthållas och vad som ökar sannolikheten för en återgång till det negativa beteendet. En behandling som inte tar praktiska hänsyn till förhållanden som har betydelse för att upprätthålla en positiv beteendeförändring har inget syfte, förutom ren förvaring och eventuellt tillfälligt undvikande av en negativ utveckling.

Trots blandade resultat för institutionsbehandling av ungdomar med allvarliga beteendeproblem kan man ändå konstatera en viss effekt både på och utanför institution, även om behandling utanför institution tycks uppvisa de bästa genomsnittresultaten. Effekterna tycks vara störst för psykologiska resultatmått och något mindre för kriminalitet och beteendeproblem. Det finns enligt Skårner som refereras i Degnér & Henrikssens avhandling *Placerad utanför sitt sammanhang - en uppföljningsstudie av 46 institutionsplacerade ungdomars privata och formella relationer* forskningsresultat som visar att ett socialt nätverk har en avgörande betydelse för ett psykosocialt välbefinnande. De menar också att ett tunt nätverk utan många varaktiga relationer kan betecknas som något negativt för den enskildes utveckling och psykosociala välbefinnande.

Andreassen (2003) menar att i de flesta forskningsresultat och tidigare gjorda studier i ämnet ges en bild av att forskningen kring resultatet av behandling och dess effekter är för dåligt utvärderad. Behandlingsbehoven är individuella för ungdomarna och är svåra att tillfredställa då lämplig behandling för individen kan utebli när placeringen i flera fall sker utifrån var det finns plats.

5. Teori

5.1 Symbolisk interaktionism

Vi valde symbolisk interaktionism som en teoretisk utgångspunkt eftersom det är intressant hur en människa formas genom interaktion (samspel) och kommunikation med andra och i relation till olika situationer som han eller hon befinner sig i. Symbolisk interaktionism är också ett bra verktyg i den här uppsatsen eftersom det är ett teoretiskt perspektiv som försöker förstå och förklara hur människor skapar en självbild och hur vi gör det i samspel med människor runt omkring oss. Symbolisk interaktionism handlar också om hur man uppfattar sig själv med utgångspunkt i den sociala interaktionen med andra människor. Med symboler menas till exempel hur man pratar, alltså språket och hur man rör sig, eller med ett annat ord kroppsspråket. Genom empiriska studier har man kommit fram till att människor ofta uppfattar sig själva utifrån hur man misstänker att andra uppfattar en (www.socionomer.se) (Hogg och Vaughan, 2002).

Symbolisk interaktionism är ett sociologiskt och socialpsykologiskt perspektiv som härstammar från George Herbert Meads (1934) och Blumers (1969) arbeten. Den grundläggande idén innebär att människor agerar utifrån symboler som står för något i yttervärlden och som finns i medvetandet. Vi skapar med hjälp av språket våra symboler utifrån en tolkning av samspelet mellan oss själva och omvärlden. Vår jag skapas symboliskt i samspelet genom att vi, för att kunna interagera med omgivningen, måste ha en uppfattning om den varelse som står för samspelet. För att kunna tänka på världen måste vi som individer därför samspela med oss själva (Payne, 2002).

Inom symbolisk interaktionism menar man att människan skapar det samhälle hon lever i. För att skapa social ordning håller sig samhället med olika sanktioner och kontrollapparater så att de människor som avviker rättar in sig i ledet igen. Symbolisk interaktionism är användbar för att studera mänskligt beteende och gruppprocesser det vill säga hur människan och gruppen är delar av samhället. De som använder sig av symbolisk interaktionism är inte främst intresserade av orsak - verkanförhållandet och av att förklara och förutsäga utan snarare av att förstå skeenden (Trost och Levin, 1999). Den mänskliga handlingen ses inom interaktionistiska perspektiv som samhällets ursprung. Sättet att nå kunskap om den socialt skapade världen sker med inlevelse och tolkningar av mänskliga handlingar, där forskarna är intresserade av individens subjektiva upplevelsevärld (Hilte, 1996).

Vår identitet blir, enligt interaktionismen, till i samspel med andra människor. Vi är inte bara *objekt* som reagerar på stimuli utan också *subjekt* som tolkar olika slags symboler som vi använder i relationer med andra människor. Dessa symboler, till exempel ord, gester och klädval, tolkas av oss och vi tillskriver dem en betydelse och en mening som vi sedan kan agera utifrån. Den symboliska interaktionismen är relationell men innefattar även teori kring vad som händer *inom* oss när vi samspekar med andra människor. Mest känd är den individuella teori som Mead utvecklade (Meeuwisse och Swärd, 2006) där han säger att det inte finns någon objektiv verklighet bortom våra subjektiva upplevelser och att verkligheten är en skapelse av våra tankar och handlingar (Hilte, 1996). Han ville visa på hur vårt ”jag” består av delkomponenterna ”I” och ”me” och hur dessa fungerar som en länk mellan en människa och andra människor. Medan den förra innefattar det spontana, handlande jaget, är den senare ett förklarande jag som återspeglar omgivningens bild av individen (Meeuwisse och Swärd, 2006). Trost och Levin (1999) förklarar det som att vårt ”I” är den aktiva delen av vårt jag, det är med det vi handlar dagligen, med bakgrunden av vårt ”me” som,

i och med att våra tidigare erfarenheter lagrats här, styr och bromsar det vi gör. Vårt ”me” är den del av vårt ”jag” som har samlat på sig alla våra erfarenheter, vårt minne, både medvetet och omedvetet. Det är här våra normer och värderingar lagras.

Mead talar också om de två olika begreppen *den generaliserade andre* och *signifikanta andra*. Han menar att i interaktionen med andra skaffar vi oss normer och värderingar som bestämmer hur vi bör leva våra liv inom den egna gruppen. Den generaliserade andre är internaliserade samhälls- och gruppnormer vilka är ett sätt att visa hur samhället och dess förväntningar kommer att utgöra en del av vårt medvetande. Vårt beteende styrs av den sociala kontrollen som finns genom utvecklandet av ett ”jag”. Genom att inta den generaliserade andres attityd lägger en människa upp sina handlingar så att de svarar mot de sociala förväntningarna. Men vi människor är inte perfekt socialiserade, ibland gör vi saker vi inte skulle ha gjort om den generaliserade andre hade varit totalt effektiv, vi ljuger, bryter mot det som anses passande, och gör andra avvikande handlingar. I verkligheten kontrollerar vi våra handlingar både med hänsyn till den vi för tillfället samspelar med och den generaliserade andre. Man måste också komma ihåg att jaget är en process och inte något statiskt (Hewitt, 1981). Signifikanta andra är de som har störst betydelse för vår självuppfattning, det kan till exempel vara familj, släkt och vänner (Hilte, 1996). Föreställningar om jaget är också förknippade med idealföreställningar om vad vi bör vara. Dessa varierar efter religiösa, etniska, regionala, klassmässiga eller andra uppdelningar i samhället (Hewitt, 1981).

I sin berömda bok *”Outsiders”* fastslår den amerikanske sociologen Howard Becker att avvikande beteende skapas av samhället genom omgivningens reaktioner; det är själva konstruerandet av regler och brottet mot dessa som utgör ett avvikande snarare än beteendet i sig. Interaktionismen betonar ett processtänkande som av många anses bättre kunna förklara svårigheten i att en ung människa till exempel inleder ett narkotikamissbruk, till skillnad från de mer mekaniska förklaringar som ges via begrepp som kemiskt beroende och liknande. Detta blir kanske än mer tydligt när man kommer in på frågan hur man kan förstå eller förklara att någon *upphör* med sitt missbruk. Här ger interaktionistiska begrepp som ”karriär” och ”vändpunkter” ofta intressanta förklaringar men sällan några enkla lösningar. Komplexa interaktioner och tolkningsprocesser ger knappast någon entydig ingång för sociala interventioner av olika slag. Den amerikanske sociologen Erving Goffmans analyser av samspelet mellan personal och intagna vid vad han kallade ”totala institutioner” (fängelser och institutioner för tvångsvård) illustrerar detta. Han visar hur de intagna successivt socialiseras in i institutionsmiljön, och hur deras beteende både är en anpassning till vad dessa institutioner kräver i termer av lydnad, skötsamhet och så vidare, men också ett vidmakthållande av en självrespekt som rätt ofta tar sig uttryck i direkt olydnad (Meeuwisse och Swärd, 2006).

Det går att uppfatta åtminstone två varianter av den symboliska interaktionismen; krismodellen respektive förhandlingsmodellen. Enligt krismodellen kan individens, mer eller mindre tillfälliga handlingar, som inte behöver vara särskilt avvikande, framkalla en stämpling som sedan kan leda till en enkelriktad process igenom vilken individen blir bestående i sin roll som avvikare. Enligt den så kallade förhandlingsmodellen betraktar man istället det sociala samspelet i stor utsträckning som en förhandling om roller och hur mellanmännsliga relationer och arrangemang ska gestalta sig. Individen spelar en aktiv roll i det sammanhanget genom att definiera situationen på ett sätt som är till fördel för henne och genom att ta hänsyn till hur andra definierar sin situation och sina intressen (Meeuwisse och Swärd, 2006).

Det finns många andra perspektiv än symbolisk interaktionism för att förklara och förstå ungdomsproblematik. Det mest traditionella kan väl sägas vara det psykodynamiska perspektivet, där man främst söker orsak och verkanförhållanden i individens bakgrund och familjestruktur. Det psykodynamiska perspektivet betonar motsättningarna mellan drifter och försvar i människans psyke och personligheten ses som en utveckling av kompromisslösningar av inre psykiska konflikter. Symbolisk interaktionism utgör därför ett alternativ för socialarbetaren till en rent psykologisk syn på människans beteende. Dessa idéer utgår dessutom från att de flesta människor i grunden är normala och kompetenta, inte från att de är missanpassade, sjuka eller inkapabla att styra sin egen framtid (Payne, 2002).

Symbolisk interaktionism utgör också en grund för en förståelse av människor som är mer flexibel, mindre deterministisk och inte fullt så dömande som många andra psykologiska idéer är. Samspelet mellan klienternas uppfattningar och tolkningar av världen och deras reaktioner på denna verklighet visar hur det kan uppstå situationer där klienternas uppenbart ”dåliga” beteenden skapas eller förstärks av sociala processer. Dessa idéer kan fungera bra då man vill förklara klienternas beteende och problem utan att lägga skulden på dem för det som skett; de uppfattas snarare som offer för sociala skeenden (Payne, 2002).

Ett exempel på forskning inom det interaktionistiska perspektivet handlar om en studie om återhämtning av långvarigt psykiskt sjuka; sådan återhämtning sker i ett komplext samspel mellan individen och dennes närmaste omgivning där roller, relationer och det egna livsprojektet gradvis omdefinieras. De som återhämtat sig ser i regel sina relationer till andra som det mest centrala i återhämtningsprocessen (Meeuwisse och Swärd, 2006).

5.2 Stämplingsteori

En av de viktigaste ideerna inom symbolisk interaktionism är den som rör stämpling (Payne 2002). Stämplingsteori är ett sätt att tillämpa det symboliskt interaktionistiska tänkandet på ”avvikande beteende” (Goldberg, 1993). Den undersöker sociala definitioner av avvikelser och försöker förklara och förstå varför olika situationer, individer, processer och händelser definieras som sociala problem. Bakgrund och orsak till problemet är inte det viktigaste, utan det är samhällets reaktion på avvikande beteende som är grunden för stämplingsteorin. Det blir ett socialt problem om någon definierar och stämplar en handling eller ett beteende som ett socialt problem. Sociala problem och avvikelser är samhälleligt definierade (Ohlsson och Swärd, 1994).

En mycket enkel definition av vad stämplingsteorin innebär kan sammanfattas med att om en människa identifieras som avvikare, så blir han det. När en främling träder in i vår närvaro räcker det oftast med en enda blick för att vi skall ”ge” denna man eller kvinna vissa egenskaper och en social identitet. Vi utgår ifrån vårt första intryck av en annan människa och får genom detta normativa förväntningar på honom eller henne. Om det visar sig att denna ”främling” har någon mindre önskvärd egenskap som inte passar in i mallen för den kategori vi har placerat personen under så förminskas denne i vårt medvetande, från att ha varit en alldeles vanlig människa till att bli en utstött människa. Avvikare är inte något man är utan något man blir och ofta är det någon med makt som stämplar ett visst beteende som avvikande (www.socionomer.se) (Goffman, 1972).

Stämplingsteorin har som sagt sitt ursprung i symbolisk interaktionism och började få sin nuvarande utformning på 60-talet i USA. En av dem som anses vara stämplingsteorins grundare är Edwin M

Lemert. Han skiljer på primär och sekundär avvikelse. Primär avvikelse orsakas av normbrott men leder inte till några större beteendeförändringar eller förändringar i individens sociala roll. Avvikandet ses som primärt så länge det kan införas i en socialt accepterad roll. Även om den primära avvikelsen är något som inte är accepterat så får den marginella konsekvenser för avvikarens ställning och självuppfattning. Vi kan normalisera den avvikande handlingen. Men enligt Lemerts resonemang så kommer vi till en brytpunkt när vi inte längre kan normalisera det avvikande utan det leder till en självstämpling och identifiering med det icke önskvärda beteendet. Då inleds den sekundära avvikelsen (Hilte, 1996). Den sekundära avvikelsen är samhällets reaktion på den primära avvikelsen och leder till att individer i högre grad går in i rollen som avvikare och slutligen definierar sig själva som avvikare (Ohlsson och Swärd, 1994). Avvikandet blir dock inte sekundärt förrän individen ”*använder sitt avvikande beteende och sin avvikarroll som ett försvar mot eller anpassning till de problem som stigmatiseringen skapar*” (Hilte, 1996, s 116). Det räcker oftast inte med *en* avvikande handling och *en* samhällelig reaktion på denna, utan det sker oftast i en process med flera primära avvikelser som följs av samhälleliga reaktioner, tills man når en kritisk punkt och blir stämplad som och stämplar sig själv som avvikande (Hilte, 1996).

En majoritet av befolkningen betar sig då och då på ett avvikande sätt och den avgörande frågan är; hur reagerar den sociala omgivningen på detta? Ibland tvingas människor in i ett socialt system som betecknar eller stämplar dem som avvikande eller kriminella. När de väl fått denna etikett kommer de sannolikt att försöka leva upp till de sociala förväntningar som etiketten rymmer och uppmuntras att bete sig på ett än mer avvikande sätt, vilket utlöser en ännu starkare stämplingsprocess. Sociala grupper skapar avvikelse genom att ställa upp regler och bestämma vilka reglerna ska gälla för. Dessa stämplas då som ”outsiders” i förhållande till det normala sociala livet (Payne, 2002).

Att bestämma att någon är problematisk eller avvikande kan leda till förändringar i beteendet som skapar förutsättningar för att fortsätta avvika. Detta görs ofta av professionella, såsom poliser och socialarbetare. När någon har stämplats som avvikare förväntar sig de flesta att denne skall bete sig avvikande och fortsätta bryta mot normer för ”normalt” beteende. Genom att stämpla någon som avvikande så utvecklar man och förstärker den avvikande rollen och begränsar den stämplades chans till upprättelse (Ohlsson och Swärd, 1994). Hilte skriver om Frank Tannenbaum som menade att samhället förstorar upp ondskan. Något som leder till att den utpekade drivs längre bort från det etablerade samhället och rakt i armarna på det avvikande gänget, med dess normer och värderingar. Han menar att lösningen ligger i att undvika att uppförstora ondskan och istället fokusera på det goda och bra som personen gör (Hilte, 1996).

Som alla andra teorier har stämplingsteorin också svagheter. Den kan exempelvis inte bidra till att förändra väletablerade attityder och beteendemönster. Teorin tenderar också att acceptera konventionella sociala responser på ett visst beteende, samtidigt som man antar att beteendet i grunden är en social skapelse, vilket (om det vore riktigt) skulle innebära att konventioner saknar tyngd. Dessa idéer ifrågasätter således inte de sociala betingelser som leder fram till avvikelse och alienation, eller hur avgörande den makt är som olika myndigheter (polis och socialtjänst) har när det gäller att ge upphov till avvikelser i vissa grupper (främst arbetarklass) men inte i andra grupper (Payne, 2002). Kritik har rests mot stämplingsteoretiker också för att de tagit parti för de avvikande och på så sätt accepterat en förvriden bild av den sociala verkligheten. Stämplingsteorin fokuserar nästan enbart på den sekundära avvikelsen och ser därför inte till vare sig de historiska eller strukturella förhållanden som föregår stämplingen (Hilte, 1996). Stämplingsteori har också fått mycket kritik för att den har ansetts vara deterministisk, förutbestämd. Att förloppet från att vara ”vanlig” till ”avvikare” är givet och följer vissa givna ramar och att förloppet därmed ej går att

bryta. Ted Goldberg (1993) går emot denna kritik och ger istället sin beskrivning av stämplingsteorin i boken *"Narkotikan Avmystifierad"*. I boken radar han upp vilka förutsättningar som krävs för riskerna för en individ att identifiera sig som en avvikare och att den negativa spiralen eller förloppet *går* att bryta.

Det finns inget beteende som är avvikande i sig självt. Vad som benämns avvikande beror inte bara på handlingarna utan även på andra människors respons på beteendet. Man kan säga att stämplingsteorin utgörs av en process, inte av enstaka händelser. En människas sätt att bete sig är inte något som uppkommer över en natt. Stämpling frammanas inte bara av handlingar, det vill säga det man gör, utan också av vad man är, till exempel ens religion, etniska bakgrund, fysiska eller psykiska handikapp samt ekonomisk eller social status (Goldberg, 1993). Regler om vilka människor och vilka beteenden som är godtagbara skapas av grupper eller signifikanta andra. Med signifikanta andra menar Goldberg (1993) personer som är betydelsefulla för barnet eller individen. Stämpling är som sagt en process, inte en enstaka händelse och kan ses som ett förlopp som består av en lång rad negativa reaktioner från signifikanta andra. Sammantaget har dessa negativa reaktioner effekten att individen omdefinierar sin självbild så att den blir mer negativ än den varit. Även om man kan hitta dramatiska händelser i personens liv så utgör inte dessa en tillräcklig förklaring då detta är en process som pågår under lång tid (www.socionomer.se) (Goldberg, 2000).

Stämpling kan ske på många olika sätt. Till exempel kan ett barn stämplas av sina föräldrar. Goldberg menar att barn föds helt utan någon självbild och att kärnpunkterna i föräldrarnas stämpling är att barnet lär sig att det inte är en självständig individ med rätt till integritet, egen vilja och tillfredsställelse av egna behov. Att barnet existerar enbart för att tillfredsställa andras behov. Barnet lär sig att det inte är till för sig själv utan för andra. Andra barn lär sig att efter tillräckligt många "felaktiga" reaktioner är det inte bara fel på det de gör, det är fel på dem som människor. Med andra ord så tar man avstånd från personen, inte från handlingen. Exempel på familjer där barn löper störst risk att bli stämplade är där familjen utser barnet till syndabock, det vill säga en som kan ses som ansvarig för alla problem som familjen har. Tillslut övertar den utpekade själv de andras definition av situationen och börjar se på sig själv som "roten till det onda". Ett annat exempel är familjen där rollerna byts så att barnet får avstå från sina behov för att föräldrarna ska kunna tillfredsställa sina. Det kan handla om att barnet får vara förälder åt föräldrarna för att de inte klarar av det på grund av till exempel alkoholism eller ångest (Goldberg, 2000).

Goldberg (1993) skriver också att ur ett stämplingsteoretiskt perspektiv leder kommunala nedskärningar i skolan till att verksamheten försämrats. Mindre skolor stängs till förmån för större skolor, skolklasser slås ihop och antalet barn i varje klass blir fler. Kuratorstjänster dras in och antalet vuxna i skolan minskar. Följderna av att det blir fler barn i varje klass är att lärarna får det ännu svårare att ägna extra tid åt barn med särskilda behov och det blir ohälsosamt att ha de barn som är utagerande och därför störande i de vanliga klasserna. Istället hänvisas dessa till "hjälpklasser" eller dylikt. Genom att sätta barn i särskilda klasser menar Goldberg (1993) att vi talar om för dem och alla andra att dessa barn är annorlunda och/eller sämre, vilket är en stämpling. En annan stämplingsmekanism som finns i skolan är betygen. Eleverna konkurrerar om betyg och konkurrens betyder att det finns vinnare och förlorare. Att ständigt få dåliga betyg utgör ett mycket tydligt bevis på att man är sämre än andra och detta införlivas i individens självbild (Goldberg, 1993).

Genom reaktioner från andra lär sig barn samhällets normer och regler under hela uppväxten. Till en början uppvisar dock alla barn en så kallad primär avvikelse eftersom de ännu inte lärt sig dessa.

Efter hand de blir äldre blir dock deras handlingar allt mer socialt styrda. De flesta barn kommer då att lära sig att de som person är bra och duger men att en del av deras beteende och handlingar inte är bra. En del barn kommer däremot att lära sig att det inte bara är deras beteende som är dåligt utan att de som person är dålig och inte duger. Självklart behöver barn reaktioner för att lära sig att bli samhällsvarelser men det är viktigt att dessa reaktioner är klart åtskilda från person och handling. Vilka barn som blir stämplade i kontakten med samhället är ingen tillfällighet. Till exempel så löper barn som blir stämplade av sina föräldrar större risk att också bli stämplade av samhället. Detta leder så klart till en negativ självbild för barnet. Goldberg (1993) menar att ett barn med en negativ självbild ofta agerar på ett sådant sätt att han eller hon får sin negativa självbild bekräftad. Han talar om att barnet gör detta för att inte orsaka inkongruens. Med inkongruens menas att barnets beteende inte överensstämmer med den egna självbilden. Genom att barnets signifikanta andra reagerar negativt kan också beteendet hos ett barn med en i grunden positiv självbild förändras eftersom dessa reaktioner är inkongruenta. För de barn som redan har en negativ självbild blir reaktionerna bara en bekräftelse på det barnet redan vet nämligen att hon eller han är en dålig människa. Sammanfattningsvis är det alltså mycket viktigt att de som har kontakt med dessa barn, till exempel lärare och inte minst socialarbetare, förstår vad barnet vill säga med sitt agerande så att reaktionerna inte blir en bekräftelse på det som barnet redan vet. Målet är att förmedla normer utan att stämpla barnet. Att reagera på det som barnet *gör* och inte på barnet (www.socionomer.se) (Goldberg, 1993).

6. Metod

6.1 Problemområdet

De ungdomar som befinner sig i en social problematik riskerar att utvecklas ofördelaktigt. Socialtjänsten försöker motverka en sådan negativ utveckling genom olika typer av insatser såsom institutions- och familjehemsplaceringar eller hemmaplanslösningar. Varje år placeras ett antal ungdomar i den kommun vi valt att undersöka på institutionsvård eller ”dygnet-runt-vård” som det också kallas. Detta görs efter noggrann utredning av den unge och dennes livssituation och på bedömning gjord av en eller flera socialsekreterare. Problemet är att denna form av vård kanske inte alltid är till den unges bästa även om intentionen från socialtjänsten är sådan. Dessutom kostar institutionsvård kommunen en stor summa pengar och blir en utgift ”kastad i sjön” om inte den unge upplever att den är meningsfull. Vi vill undersöka om den unge genom placering i institutionsvård upplevt förändrad och/eller förbättrad livssituation. Gav det hela önskat resultat? Vi vill ta reda på hur han eller hon lever idag. Vi är intresserade av att höra dessa ungdomars berättelse, hur de upplevde tiden på institutionen och därefter, om den verkligen ledde till någon förändring i deras liv.

6.2 Metodvalet

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ ansats i uppsatsen för att bäst få svar på frågeställningarna. Kvalitativ forskning vill klargöra ett fenomenets karaktär eller egenskaper och räknas till forskningsstrategier som ger beskrivande kvalitativa fakta om bland annat individens verbala utsagor. Man bör alltid noggrant överväga vilka metoder som passar bäst för att besvara den fråga man ställt sig. Den kvalitativa metoden är mest lämplig för oss då den syftar till att förstå världen utifrån de intervjuades perspektiv, till skillnad från den kvantitativa forskningen som försöker fastställa mängder (Kvale, 1997). Vi anser att undersökningsområdet är för litet för att kunna göra en kvantitativ studie i form av till exempel en enkät. Vi är mer intresserade av djupgående svar från ett fåtal informanter för att få en utförlig beskrivning av deras upplevelse av institutionsvård. Vi vill som Larsson (2005) skriver nå kunskap om individens subjektiva upplevelser utifrån hans eller hennes egna ord och uttryck. Observationer av ungdomarna var heller inte möjligt på grund av tidsbegränsningen i forskningsprojektet samt på grund av att några av dem bor i andra delar av Sverige. Vi anser därför att kvalitativa forskningsintervjuer var den bästa metoden för oss.

I kvalitativa intervjuer använder man sig av det direkta mötet mellan forskare och informant och det unika samtal som uppstår i just den situationen, eftersom intervjupersonerna ändrar karaktär och därmed också relationen och samtalet. Den kvalitativa intervjun ger primärdata, vilket betecknar den data som forskaren själv har hämtat in direkt vid källan. Man strävar alltid efter att nå primärkällan. Det är först om denna inte är tillgänglig som en sekundärkälla kan användas. Vi ville försöka förstå informanternas kognitiva-emotionella upplevelsevärld mot bakgrund av deras egna ord, tankar, känslor, minnen, bedömningar och tolkningar (Larsson, 2005). Att intervjua är ett hantverk. Det följer inte metodregler som gäller oberoende av innehåll och sammanhang utan vilar på en kvalificerad forskares omdöme (Kvale, 1997).

6.3 Urval

Larsson (2005) skriver i boken ”*Forskningsmetoder i socialt arbete*” om flera olika typer av urval för kvalitativa undersökningar till exempel extrema urval, det vill säga att man vill fokusera på de fall som är mer ovanliga manifestationer av ett visst fenomen till exempel de som utgör personer med en ovanligt framgångsrik behandling. En annan typ av urval är av typiska fall som representerar normala eller vanliga fall. Vårt urval liknar mest det senare. Tillsammans med verksamhetschefen på det socialkontor vi skrev uppsatsen i samarbete med gjorde vi urvalet av informanter. För att de ungdomar som skulle intervjuas skulle ha hunnit bilda sig en uppfattning om hur institutionsvården hade påverkat dem behövde det ha gått en tid sedan vården ägde rum. Vi bestämde oss därför att göra urvalet av informanter bland de som vårdats på institution någon gång under 2001-2006. Anledningen till att vi valde en sådan lång tidsintervall var helt enkelt att vi ville ha många möjliga ungdomar att kontakta eftersom vi beförde att det skulle vara ganska svårt att överhuvudtaget få tag på vissa men också för att vi var rädda att många skulle tacka nej. En praktikant på socialkontoret hjälpte oss att ta första kontakten med ungdomarna. På en lista över de ungdomar som någon gång under åren 2001-2006 blivit placerade på institution av den aktuella kommunen fanns 16 namn. Av dessa valdes två bort för att de var för unga. Fyra var negativa och sa nej direkt, en accepterade men ångrade sig sedan när vi kontaktade henne. Tre personer kunde inte nås. Sex accepterade att vara med i undersökningen och dessa var i åldern 17-26 år. Ett selektivt urval av studieobjekt har alltså gjorts eftersom en kvalitativ undersökning som denna används i exemplifierande syfte. Av de informanter som var positiva till att delta i studien är tre killar och tre tjejer. En av dem bor kvar i kommunen, några är utspridda runt om i Göteborgsregionen och ytterligare ett par stycken bor i städer i andra delar av Sverige. Alla intervjuer utom två genomfördes på telefon något som vi tycker är lite beklagligt. Två av informanterna befann sig i städer långt från Göteborg och telefonintervju var därför enda alternativet. Av de andra informanterna var det bara två stycken som ville träffas ”mellan fyra ögon”. De andra ville helst att intervjun skulle ske över telefon och då vi var rädda att de skulle tacka nej annars lät vi dem få sin vilja igenom.

6.4 Intervjuerna

Under intervjuerna utgick vi från en färdig, halv-strukturerad intervjuguide med konkreta teman och frågor. Intervjuguiden är forskarens hjälprede i intervjusituationen. Den ska i konkret form vara det översatta uttrycket för det man önskar analysera. Denna typ av datainsamling passade oss bäst för att den ger direkta citat från intervjupersonerna där de kan beskriva till exempel tankar och känslor. En halvstrukturerad intervju är varken ett öppet samtal eller ett strängt formulerat frågeformulär (Kvale, 1997).

Intervjuguiden utformades utifrån syfte och frågeställningar och den innehöll huvudteman så som livssituation innan placeringen, upplevelse av placeringen och livssituation efter placeringen. Genom att använda oss av en intervjuguide fick vi en viss kontroll över vad som måste komma att beröras i intervjuerna och på så vis kunde informationen användas till frågeställningarna och analysen. Att intervjuerna var halv-strukturerade innebar att vi som intervjuare skulle vara flexibla för hur intervjun utvecklade sig och att informanten skulle ha möjlighet att ge öppna svar. De utformades på detta sätt eftersom en helt igenom strukturerad intervju som utförs på exakt samma sätt med alla informanter inte är en kvalitativ intervju och därför inte hör till de kvalitativa metoderna (Widerberg, 2002).

Vid alla intervjutillfällena spelades informanterna in på band för att minska risken att gå miste om viktiga fakta. Vi turades om att ställa frågorna och skriva ner svaren samtidigt i form av korta stödord, detta som en gardering utifall bandspelaren inte skulle fungera. Efter intervjuerna var färdiga satte vi oss ned och skrev ut allt som sagts, så kallad transkribering. Det var ett omfattande och krävande arbete men vi ansåg att det var nödvändigt. I den ordagranna utskriften har man möjlighet till tolkning av språk, sätt att tala, uttryck, avbrott, tystnader och liknande, något som endast ett sammandrag av intervjuerna aldrig skulle kunna fånga (Larsson, 2005).

En fara med den metod som använts är den så kallade intervjuareffekten. Den innebär att intervjuaren själv, genom sin närvaro och delaktighet i det samtal som intervjun utgör, påverkar svaren. Den kan även innebära att intervjuaren tolkar informantens svar fel. Det som låter konstigt och obegripligt omtolkas av intervjuaren för att det ska bli begripligt för denne (Svenning, 2003). Detta fenomen märkte vi vid intervjutillfällena då man ibland ville hjälpa informanterna lite på traven om de hade svårt att hitta ord eller om de till en början inte visste exakt vad de skulle svara. I våra följdfrågor och i de förtydliganden som ibland behövde göras försökte vi göra det så neutralt som möjligt utan att påverka informantens svar åt något håll.

6.5 Resultatet

Resultatet av intervjuerna redovisade vi utifrån olika teman där vi med egna ord sammanfattade vad informanterna sagt. Vi gav ordagranna exempel på vad som sades i intervjuerna i form av aidentifierade citat. Just citat är bra att ha med för de ger den intresserade läsaren en begränsad möjlighet att pröva om tolkningarna av det som sagts i intervjuerna är rimliga eller ej (Larsson, 2005). Det är också vår egen uppfattning är det är roligare att läsa citat än text sammanfattad av författaren.

6.6 Analysförfarandet

Vilken typ av analys man kan utföra beror på det insamlade materialet men faktum är att materialet i sig är ett resultat av den pågående analys man utför före och under datainsamlingsfasen. En kvalitativ analys ska förankras i en teori. Teori styr tolkningen i analysen så att forskaren kan finna nya nyanser och se intressanta mönster (Kvale, 1997). De teorier vi har valt att analysera vårt resultat utifrån är Symbolisk Interaktionism och Stämplingsteori vilka kommer att presenteras närmare i teorikapitlet. För att bearbeta och analysera det insamlade materialet läste vi flera gånger igenom de utskrivna intervjuerna och försökte hitta det som är mest intressant och den information som går att använda för att svara på frågeställningarna. De teman vi valde att presentera vårt resultat utifrån är; socialtjänsten, familjen, vännerna och placeringen. Att hämta teman från det empiriska materialet, ett så kallat empirinära förhållningssätt, är att rekommendera vid de flesta kvalitativa undersökningar. Vi använde oss också utav ett teorinära förhållningssätt. Ett teorinära förhållningssätt innebär att man utifrån en eller flera teorier eller begrepp ställer upp de teman man önskar belysa via empirin. Vi analyserade alltså informanternas beskrivna upplevelser utifrån teoretiska perspektiv. Båda dessa förhållningssätt är fruktbara och bör användas, gärna i kombination. Vi arbetade både induktivt och deduktivt genom att vi lät en del teori och begrepp växa fram ur genomförandet av intervjuerna men utgick också från några teorier och lät en del av våra frågor formos utifrån vad som enligt de teoretiska perspektiven bedömts som väsentligt att fokusera på. Detta kan med ett annat ord kallas för en abduktiv kvalitativ strategi (Larsson, 2005).

6.7 Hermeneutisk tolkning

Forskningsintervjuer är ett samtal om den mänskliga livsvärlden, där den muntliga diskursen förvandlas till texter som ska tolkas. En hermeneutisk tolkning utgörs av ett ständigt växlande mellan delar och helhet och den ger tolkningsmöjligheter utifrån den enskildes subjektiva upplevelser och erfarenheter (Kvale, 1997). Vi har i analysen av intervjuerna inspirerats av ett hermeneutiskt tillvägagångssätt, dock har vi inte använt oss av en totalt hermeneutisk tolkning. Först lyssnade vi igenom intervjuerna som helhet på banden, för att sedan kort sammanfatta några centrala teman som vi uppfattade. I nästa steg skrev vi ut intervjuerna i sin helhet, för att få en text att analysera vidare ifrån. Från utskriften som helhet, har vi sedan gått ner till delar av intervjuer, identifierat olika teman och försökt sätta in dem i ett större sammanhang. Helheten har både varit enskilda intervjuer och alla intervjuer sammantaget. De olika teman som har blivit aktuella för vidare analys har vuxit fram ur intervjumaterialet.

6.8 Etiska överväganden

En intervjuundersökning är ett moraliskt företag: det personliga samspelet i intervjun inverkar naturligtvis på den intervjuade, och den kunskap som frambringas genom intervjun inverkar på vår förståelse av människans situation (Kvale, 1997). Den etiska diskussionen är oerhört viktig att ha med sig från början till slut i forskningsprocessen. De etiska aspekterna är särskilt viktiga i forskningen eftersom de på lång sikt har stor påverkan på samhället. Vi har i vårt forskningsprojekt rättat oss efter Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning nämligen forskningskravet och individskyddskravet (Vetenskapsrådet, 2009). Detta har vi gjort genom att vi innan själva genomförandet av intervjuerna informerade våra informanter om det allmänna syftet med undersökningen och hur den i stort är upplagd och sedan lät vi dem ge sitt samtycke (om de ville). Informerat samtycke handlar om att respondenten ställer upp med vetenskapen om att hon är fri att när som helst dra sig ur eller inte svara på de frågor som ställs och att allt material från intervjuerna kommer att avidentifieras för att bevara informanternas anonymitet. Vidare informerade vi våra informanter om att vi inte skulle komma att använda informationen från intervjuerna i något annat ändamål än till vår undersökning. I slutet på varje intervju har ungdomarna haft möjlighet till övriga egna kommentarer. Det har även givits tid för eventuella frågor innan intervjun påbörjades. I presentationen av resultatet bar vi med oss vetenskapen om att om det fanns beskrivna upplevelser i uppsatsen som kunde riskera att intervjupersonernas identitet skulle kunna spåras skulle vi bli tvungna att ändra på karaktäristiska ord och uttryck för just den intervjupersonen. Att skydda intervjupersonernas identitet genom att till exempel ändra namn och annat som kan identifiera dem är viktigt i redovisningar av intervjuer (Larsson, 2005), (Kvale, 1997).

I en intervjuundersökning måste man tänka på de möjliga konsekvenser som ett deltagande kan få för intervjupersonerna, om de kan ta skada av undersökningen men också om de eventuella fördelar som kan finnas med att delta. Kvale (1997) skriver att de tänkbara fördelarna för en undersökningssperson och betydelsen av den kunskap som fås ska uppväga skaderisken för undersökningen. Berglund (1998) skriver vidare att alla människor har ett behov av att berätta sin historia. Speciellt viktigt menar han att det är för problematiska ungdomar att få uttrycka sig och att någon har tid och lust att lyssna till deras historia. Det ger dem en spegel att förstå sig själva emot. Vi hade tid och intresse att lyssna till dessa ungdomar, och vi tror att mötet med dem blev en positiv erfarenhet för dem såväl som för oss.

Vi som forskare har en viktig roll i användandet av den kvalitativa metoden eftersom vi är redskapet för att skaffa kunskap i en intervjusituation och vi måste därför ta vårt ansvar att identifiera etiskt känsliga frågor när dessa uppstår och agera lämpligt därefter (Kvale, 1997). Detta är något som vi har tagit på största allvar under varje intervjutillfälle. Eftersom det är ungdomar i utsatta situationer så är det viktigt att man redan under intervjutillfället behandlar det som kommer fram med försiktighet. Vi valde att ställa följdfrågor på det som sades ibland men vi var noga med att aldrig pressa informanterna till att säga något som vi uppfattade att de tvekade inför. Kände vi att de tvekade valde vi att lämna frågan. En intervjusituation är en maktsituation och vi som forskare kan om vi vill förmodligen få veta mer än intervjupersonen önskat berätta från början. Därför är det vårt ansvar som intervjuare att känna av om intervjupersonen känner sig bekväm i situationen eller inte.

6.9 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Dessa begrepp är enligt Svenning (2003) mest relevanta vid kvantitativa undersökningar men kan ändå vara värda att nämna i denna undersökning. Validitet innebär att man har undersökt det man verkligen vill undersöka och ingenting annat. Reliabilitet eller tillförlitlighet som man också kan säga innebär att mätningarna är korrekt gjorda. Om till exempel olika forskare, som använder samma metod, kommer fram till samma resultat kan man säga att resultatet är reliabelt (Thurén, 2002).

6.9.1 Validitet

Validiteten brukar sällan vara något problem vid kvalitativa studier då dessa har en större närhet till det man avser studera än vad kvantitativa studier har. Vi försökte vara tydliga med vad vi menade när intervjuerna genomfördes för att minska misstolkning av det som informanterna sade. Det var dock stundtals svårt att höra exakt vad informanterna sa på bandspelaren vilket kan ha lett till att en del av det de sa inte uppfattades rätt av oss eller att vi överhuvudtaget inte uppfattade vad de sa. Detta har dock inte påverkat trovärdigheten i resultatet eftersom det rörde sig om några få enstaka ord som fallit bort i varje intervju. En vanlig kritik av forskningsintervjuer är att resultaten blir ogiltiga eftersom intervjupersonernas rapporter kan vara falska (Kvale, 1997) men eftersom vi avsåg att undersöka intervjupersonernas egna upplevelser av sin institutionsplacering finns det inga rätta svar. Det de säger sig uppleva är den sanning vi har utgått ifrån. Vi har bara deras utsagor att gå på från studien. Utifrån deras svar har vi sedan byggt våra tolkningar med hjälp av tidigare forskning och teoretiska perspektiv.

En god validitet blir det även om man har informationsrika fall. Vi har under intervjusituationerna strävat efter att få deltagarna att ge så rika och beskrivande svar på frågorna som möjligt. Kvale (1997) menar att under intervjusituationen så bör det som sägs hela tiden ifrågasättas och kontrolleras. För att öka validiteten har vi under intervjusituationernas gång ställt följdfrågor och bett om förtydliganden. Detta för att försäkra oss om att vi har uppfattat svaren riktigt.

6.9.2 Utskriftsvaliditet

Kvale (1997) skriver att intervjusamtalet struktureras i en form som lämpar sig för analys genom utskriften. Han menar att det finns många problem under själva utskriftsstadiet av intervjuer och många saker man måste ta ställning till. Det faktum att vi själva transkriberat intervjuerna ger dessa utskrifter en hög validitet. Kvale (1997) skriver att utskrifter av intervjuer är en fråga om tolkning. Två personer som skriver ut samma intervju hör inte alltid samma saker och skriver därför ut på olika sätt. Vi har skrivit ut intervjuerna i princip ordagrant och tagit med de flesta utfyllnadsord som

”liksom”, ”typ” och ”asså” men är medvetna om att vi kan ha missat vissa saker då det till exempel ibland var omöjligt att höra vissa ord informanterna sa. Kvale (1997, s 155) säger också att *”publicering av osammanhängande och repetitiva intervjuutskrifter kan leda till oetisk stigmatisering av specifika personer eller grupper av människor”*. Detta är något som vi genom att ibland ge vissa uttalanden en något mer skriftspråklig form har försökt att undvika. Vi har dock ansett att det är viktigt att intervjupersonerna kommer till sin rätt och har därför i möjligaste mån försökt att bevara deras stil och språkform i utskrifterna. Vi har i resultatkapitlet använt oss av ett stort antal citat från intervjupersonerna själva eftersom vi anser att det är viktigt att läsaren ges möjlighet att se den information som vi har byggt våra tolkningar på.

6.9.3 Reliabilitet

Med reliabilitet menas datainsamlingsmetodens tillförlitlighet. Har en undersökning hög reliabilitet ska i princip vem som helst kunna utföra undersökningen och få samma resultat (Kvale, 1997). I och med att undersökningen inte är av kvantitativ art behöver vi inte ta hänsyn till faktorer som representativt urval eller korrekt läsning av statistik som, om de är felaktigt utförda, kan minska reliabiliteten. I kvalitativa undersökningar blir dock oftast reliabiliteten lägre eftersom denna typ av undersökning är mer exemplifierande än generaliserande. Vi har i metodavsnittet försökt beskriva så ingående som möjligt hur vi har gått tillväga under de viktiga delarna av studien, för att öka reliabiliteten. I utskriftsarbetet och även i analysarbetet är vi medvetna om att vi kan ha tolkat på ett sätt som en annan forskare inte skulle ha gjort. Vi har gjort de val som vi har ansett vara relevanta för studien och vi har tolkat det empiriska materialet med hjälp av både den tidigare forskningen och teoretiska begrepp.

6.9.4 Generaliserbarhet

Målet med generaliserbarhet är att fastställa det typiska (Kvale, 1997). Med valet att använda en kvalitativ ansats begränsas möjligheten till generalisering. Detta ansåg vi dock inte vara något problem då avsikten inte var att dra generella slutsatser utan endast att undersöka hur en relativt liten grupp ungdomar upplevt sin vistelse på institution (Svenning, 2003). Vårt syfte var inte att generalisera resultaten av undersökningen men de har ändå jämförts med tidigare forskning. De resultat som kommit fram representerar enbart de specifika intervjupersonerna. Flera av ungdomarna i studien hade likartade erfarenheter och upplevelser i samband med sin institutionsplacering, vilket tyder på att resonemangen eventuellt skulle kunna förekomma på andra institutioner för liknande målgrupper.

6.10 Förförståelse

Vår förförståelse av institutionsplaceringar var inte stor men vi har inte upplevt detta som ett problem under vår uppsatsskrivning då vi främst var intresserade av att få veta ungdomarnas egna upplevelse av tiden på institution. I våra studier av tidigare forskning fick vi dock en användbar kunskap om hur den generella uppfattningen om institutionsplaceringar ser ut i Sverige idag. Att ingen kan göra en undersökning utan att ta med sig sin förförståelse vet vi, inte ens den mest övertygade positivist kan göra förutsättningslösa undersökningar. Vi kan inte förstå någonting utan förförståelse (Thurén, 2002). I en kvalitativ undersökning är det nödvändigt att redogöra för sin förförståelse och de förväntningar man har med sig in i arbetet. Kvalitativ analys innebär att tolka det resultat man fått fram, och all tolkning föregås av förväntningar om vad man kommer att finna. Därför har vi valt att ha med en kort beskrivning av vår förförståelse.

7. Resultat

7.1 Livssituation innan placeringen

Våra informanter fick uppmaningen att uppskatta hur allvarliga deras problem var innan de blev placerade. Skalan sträckte sig från 1 till 10. De flesta av våra informanter beskriver att deras problem var svåra innan de blev placerade. På skalan har de flesta beskrivit sina problem som så allvarliga som en åtta till en tia. En informant valde själv att kontakta socialtjänsten för att få bli placerad på ett behandlingshem och hon säger att hon då inte tyckte att hon hade några problem men om hon ser tillbaka på det idag så skulle hon ge sina problem en sju. En annan gav bara en fyra och menade att problemen blev större när han placerades i institutionsvården.

”Ja asså det är lätt nu när man reflekterar över det på ett annat sätt. Jag skulle säga, mina problem var inte så allvarliga tiden innan jag blev placerad, kanske på en skala, ja 4 av 10 kanske. Det blev mest förstorat när jag placerades på en institution. Det var då liksom som det brakade lös, därför tog det så pass lång tid för mig och så att säga landa nånstans.”

En annan av våra informanter menade att för hans egen del var problemen mycket allvarliga, men att de inte var så grova som många andras. Han beskriver att grundmomentet för hans placering var att han blev dömd i en rättegång. Han säger att han på gymnasiet kom in i fel kretsar och började sin kriminella bana med bilinbrott, bedrägeri och stölder.

En av våra informanter berättar att han har diagnosen ADHD och att han fick veta det när han var 11 år. Han beskriver att hans problem var allvarliga vid den tidpunkten och bedömer sina problem vara en åtta på skalan från 1-10.

”Man kan väl säga så här att jag hade fruktansvärt svårt med min diagnos, för jag har ju ADHD. Jag fick diagnosen när jag var 11 och jag fick medicinen Ritalina när jag var 11 år och sen så fick jag möjligheten då att vara på (institutionen). Man kan ju säga att där var mina problem så gott som 8. Nu tar jag bara mina inre problem om man får se det så liksom, innan jag kom till (institutionen).”

Informanterna har skilda upplevelser av sin relation till familj och vänner innan placeringen. En av informanterna beskriver sin relation till sin familj som mycket bra. Dock berättar han att den blev sämre när hans problem började. Han beskriver även att relationen mellan honom och hans mamma var problematisk under en tid...

”Just den här tiden då när jag var i gymnasiet så (...) jag missade alltid bussar och jag sket i bussar och jag sov över när jag inte fick och det var mycket bekymmer och jag kunde inte åka hem och det var ständigt bråk och det blev ju att relationen mellan mina föräldrar blev lite krasslig eftersom mamma var om man säger emot mig och pappa försökte alltid vara snäll och egentligen vara den andra parten. Han har jag ju lurat i alla år, höll jag på att säga (...) Så att det höll ju på att splittra familjen då och det var ju då egentligen som vi tog beslutet med fosterhemsplacering och jag vet att pappa sa det att om jag tar och flyttar med dig in till stan, köper en lägenhet i stan, det vill säga i princip skilsmässa och det kände jag att det kunde jag inte med. Då var det ju att jag fick gå och sen så blev det ju fosterhemsplacering till slut efter mycket om och men.”

En annan av våra informanter beskriver också sin relation till familjen som problematisk. Han säger att hans relation till hans mamma var bättre än med hans pappa. Men senare förändrades relationen mellan honom och hans mamma och han fick bo med sin pappa.

”Min relation med min familj var relativt dålig innan... jag hade mest kontakt med min mamma, när jag fyllde 15 då, samma år som jag blev placerad, så slängde mamma ut mig och jag fick bo hos han (pappa) i tre månader och det är nog de jobbigaste tre månader som jag någonsin haft och det har resulterat i nu att... ja... min relation mellan mina föräldrar har ju aldrig varit bra, de pratar ju aldrig och det gör de fortfarande inte men jag hade starkare relation med min mamma innan än vad jag har idag. Idag umgås jag bara med min pappa.”

En av informanterna säger att hon alltid har varit jättenära sin familj och att det var på grund av att hon förlorade sin pappa när hon var 15 år som hon fick alla de problem som sedan resulterade i att hon blev placerad.

När det gäller relationen till vänner innan placeringen säger nästan alla våra informanter att den var mycket bra. Att vännerna alltid har betytt oerhört mycket, för en del nästan mer än familjen, och att de gett dem styrka i livet.

”Jag har alltid haft bra vänner, det är också en annan styrka som jag tror att jag har klarat mig igenom alltihopa. För att de kom och besökte mig på psykakuten, de kom där, de har alltid ställt upp, jag har haft samma vän i tolv år, vi håller ihop i vått och torrt.”

Ytterligare en av informanterna beskriver sin relation till sina vänner som mycket betydelsefull:

”Relationen med mina vänner var väldigt, väldigt bra. Jag hade... det är liksom prio nummer ett för mig om man lägger upp det så, vännerna har alltid stått först alltid kommit före min familj vad det än är va liksom. Kan jag få mina vänner att må bra va liksom så mår jag bra för jag har nån med mig vid min sida.”

7.2 Upplevelsen av institutionsplaceringen

Vi lät våra informanter skatta upplevelsen av sin placering på en skala från 1-10 och här svarade de allra flesta höga siffror.

”Jag skulle säga att det var en klar åtta. Jävt bra behandlingshem faktiskt. Det var många personal som var lite old school och lite träiga i huvet eller vad man ska säga men annars så var de jättebra och så där...”

En av informanterna, som nu fyllt 26 år, menade att det var en fyra vissa dagar men en tia andra dagar och att det berodde mycket på hans egna humörsvängningar men att han nu, ganska många år i efterhand, kan se att placeringen var bra för honom även om den stundtals var jobbig när han var mitt uppe i den. Han berättade att han varit med och tittat på och hört om andra institutioner som inte alls varit bra men att hans var det. Andra berättar om hur det var jobbigt i början när man precis kommit dit och allt var nytt och man inte riktigt visste varför man var där. Några av våra informanter har varit placerade på olika institutioner och upplevt dessa på olika sätt, en av dem på så många som fem olika institutioner...

”Asså nu har jag ju bott på 1, 2, 3, 4, 5 stycken olika varav att jag har bott på en två gånger. Första placeringen - skitrolig. Jag har aldrig haft roligare i hela mitt liv. Jag har mött så mycket sjuka människor va. Det är nånting som jag verkligen... jag tyckte om det. Nä men asså alla ställen jag vart på, jag har upplevt dem som väldigt väldigt bra. Men det är väl för att, jag har alltid vart den här drivkraften på nåt sätt, jag kommer ihåg, första stället jag var på då sa de det efter två veckor typ att jag skulle jobba på ett sånt här ställe för jag skulle passa perfekt som det. Jag visste på direkten hur alltihopa gick till va... jag kaxade med personalen när dom tänjde på reglerna och lite allt möjligt sånt men... det senaste stället som jag bodde på nu där bodde jag längst, ett och ett halvt år. Den tiden uppskattade jag väldigt mycket jag upplevde det väldigt väldigt bra. Det var liksom... vi blev som en familj där på något sätt.”

Precis vid tidpunkten för placeringen uppger samtliga informanter utom en att de inte förstod exakt varför de skulle bli placerade. De kan alla se orsaken till det idag men de är överens om att det hela kunde skötts bättre av de människor som fanns runt om kring dem vid tiden för placeringen. Den tjej som svarat att hon visste varför hon blev placerad menar att det var så för att hon själv tillsammans med sin mamma kontaktade socialtjänsten för att de båda önskade att hon skulle få bli placerad. Nedan följer tre olika citat från informanterna där de svarar på om de visste varför de skulle bli placerade...

”Första gången jag blev placerad så skulle jag fylla 16. Jag var ute och seglade på en båt med 27 stycken andra ungdomar ifrån hela Sverige och de ringde mig och sa att kaptenen hade ringt och det hade vart lite så här, jag hade rökt på och så när vi hade gått iland nånstans och mött några vänner och så men det hade inte vart nåt på båten så men det var lite så här, ja (säger sitt eget namn) jobbar inte... och kaptenen hade ringt min mamma då som han trodde att det var fast han kom till socialkontoret och de kom upp och hämtade mig. De släppte av mig där på kajen med båten, jag fick vänta i en timma sen kom en socialsekreterare och nån annan stor kille som typ skulle hålla koll på mig eller nånting och så åkte vi till en institution här nere i (en stad i Sverige).”

”Nä, inte från början, alltså jag blev placerad på ett akut- och utredningshem först men då var det så att då ringde socialen till mig en dag och då skulle vi ha möte, men sen så ringde min mamma och sa att jag inte behövde va med men sen så ringde socialen igen och då så sa de att jag va tvungen och va med, de skulle hämta mig så då gjorde dem det och sen satt vi där och hade möte och då så sa hon att hon skulle sätta mig på ett hem då och att vi skulle åka nu med en gång och att jag fick gå hem och packa mina grejer, och då blev jag ju arg så klart, eftersom jag inte hade fått höra något sånt innan. Nä, så det va väl lite struligt så. Jag visste inte riktigt varför, men jag fattar ju det nu, inte då.”

*”Näe jag visste inte riktigt exakt så där, jag visste att jag skulle få skolhjälp, en lättare skolgång det fick jag ju förklarar för mig men det var ju mamma som förklarade allt sånt för mig och det var lite drastiskt när jag skulle åka på det där behandlingshemmet för att min mamma frågade mig skulle du vilja gå i skola i (en stad i Sverige) och jag sa att ja det kanske jag skulle kunna tänka mig men jag bodde ju i ***** då så jag tänkte så här oj, jävlar vad långt och så tänkte jag hur ska det gå till då men jag sa väl ja det skulle jag väl kunna göra och rätt vad det var så kom morfar och hämtade mig och släpade ut mig ur huset och det var väl nånting som jag aldrig förlåter honom för. Men det är sånt som man förstår efteråt men han hade kunnat gjort det på ett annat sätt...”*

Det som föranledde att en av våra informanter blev placerad var att hans fosterfamilj en kväll när han gått och lagt sig sökte igenom hans fickor och upptäckte att han hade stöldgods varpå de anmälde honom till polisen.

”Jag förstod men jag var väldigt upprörd och arg i alla fall. Det blir man ju, det är så när man är inne i det, då blir man ju arg. Man känner sig ju sviken fast egentligen innerst inne, långt inne vet att det här är nog det enda bra sättet, alltså det enda sättet. Det var ju samma sak när mina fosterföräldrar anmälde mig, jag var ju helt vansinnig, men idag är jag ju så evigt tacksam så att de kan inte ana och jag har faktiskt träffat dem efteråt och sagt detta till dem och det gjorde gott för dem också. De har också mått lite dåligt ändå... vad skulle de göra liksom, ska de prata med mig och låta det gå och se om jag kan reparera det själv eller liksom gå till polisen med en gång. Och de gjorde helt rätt.”

Överlag tycker informanterna att kontakten med institutionspersonalen var bra och de ger dem höga betyg. En av tjejkerna, som genom hela intervjun var ganska fåordig och inte särskilt positiv, lovordar ändå personalen och tycker att de på i stort sett alla behandlingshem hon varit placerad på varit jättebra. För killen som det gått ganska lång tid sedan placeringen är upplevelsen så här:

”Mmm, det är också så där, i efterhand, 10 alla tiot nästan på varenda personal. Underbar personal, men just då, vissa dagar var det väl hatobjekt. Men det har väl med ilskan och annat att göra med. Men om man ser det efteråt, är det ju väldigt bra personal. De bodde ju där; eller ja, sov över och hade nattjänst. Man gjorde mycket utflykter och de lärde grundgrejer med handling, laga mat fick jag göra en gång i veckan och så lärde man sig det, det va ju mycket grunder för att klara sig själv...”

En annan av informanterna, han som varit placerad på fem olika institutioner, menade att det var lite svårt att knyta an till och ta kontakt med personalen. Han trodde dock att det kanske berodde en del på honom själv eftersom han i början inte alls var motiverad att ta emot hjälp.

En annan av killarna hade en mycket utförlig beskrivning av personalen och hur det kunde gå till ibland mellan ungdomarna och personalen på institutionen...

”Kontakten med personalen... den var jättebra. Där skulle jag sätta en klar 9. För det var alltid nån som man inte tyckte om och därför inte pratade med och så där men även om de var lite så där knasiga, det var många som istället för att bara prata med en tog en och slängde ner en på marken direkt för att de har; de har gått förbi ungefär 1000 ungdomar som mig och är ganska trötta på att försöka få någon att lyssna. Det var lite synd att säga för det kan såra värre än vad man tror för vissa, det är så jävla typiskt för det finns killar, dom kan bli slagna... asså killar man kan stå och slå dem liksom för att få dem att lyssna och de kommer bara att stå där och titta på dig utan att röra en min. Men så fort de höjer rösten så börjar de gråta därför att det handlar om deras traumatiska händelser bak i livet och vissa kan stå och bli utskällda efter noterna och de bryr sig inte ett jävla skit om det men höjer du näven mot dem då bryter de ihop. Så att det var... det sårade lite så ibland för det var vissa som kom dit och så bara slet de ner en om man gjorde något dumt, bråkade på skolgården eller nåt och så började de skrika åt en istället för att bara lägga en lugn hand på axeln och säga, du hur är läget?”

Informanternas upplevelse av de andra ungdomarna på institutionen överensstämmer med hur de upplevde personalen, det vill säga att de flesta ger en positiv bild. En av tjejerna påpekar dock att det inte var hennes typ av kompisar egentligen. En annan av informanterna som bott på ett skol- och behandlingshem tycker att det var lätt att ta kontakt med ungdomarna och att man blev som en stor familj trots att alla hade olika typer av problematik. En annan kille beskriver det så här:

”Asså vissa ungdomar dom undrar man egentligen... kommer han nånsin komma här ifrån eller lite så. Jag menar jag insåg ju tidigt att i princip är det inte kontaktpersonerna som hjälper dig eller personalen, inte så va men de bryr sej inte, de går där ändå va, vare sej du är glad eller fan ledsen, det mesta ligger ju på att man själv vill göra förändring (...) De flesta ungdomarna, du vet man försöker ha roligt under tiden man gör ju mycket saker, mycket knäppa saker har jag gjort va. Vissa liksom de är så martyrer, klagar hela tiden och säger att personalen hjälper inte mig liksom, för jag blev redan då... de nya som kom dit... det var alltid så här personalen du vet, (säger sitt namn) går du in och tar hand om det liksom i början, typ att jag mjukade upp dem, folk visste inte det var typ tre-fyra stycken som kom och gick där, de pratade inte med personalen och kunde inte öppna upp sig så det fanns ingenting de kunde göra och... många pratar inte med personalen först för de är rädda för personalen och vänder sej till ungdomarna först och så är det ju va men om man fastnar i ungdomarna så fastnar ens utveckling också så att säga. Men annars så är ungdomarna... på det andra behandlingshemmet jag bodde var de ganska lugna, innan bodde jag på ett ställe där det var folk som hade misshandlat allt möjligt sånt och där var det mycket mer skrämmande stämning när man kom in liksom. Satt en stor kille alldeles blåslagen som hade kommit in igår 12 på natten liksom, så ska man gå fram och säga hej lite snällt... men annars, ungdomarna på institution är helt okej. De är också människor... bara halkat lite snett.”

En av informanterna, som varit placerad på mer än ett behandlingshem, berättar att det var på ett av dessa som hon inte kände sig trygg. Hon berättar att hon inte kunde sova på nätterna för att hon var rädd att de andra ungdomarna skulle komma in på hennes rum. Hon säger att personalen inte fanns där som stöd överhuvudtaget.

De andra informanterna upplevde att de kände sig trygga på sina institutioner. En tjej trodde att det kanske hade varit annorlunda om hon varit placerad på ett så kallat paragraf 12-hem (tillfälligt boende för ungdomar med psykiska problem, missbruk och/eller kriminalitet, som behöver stå under särskild uppsyn). Flera av dem trodde att de hade känt sig trygga på institutionen för att de kände sig så trygga i sig själva och ingen kände till att det skulle ha förekommit övergrepp på någon av de institutioner där de varit placerade, något som vi hade i åtanke när vi formulerade just den frågan.

”Jag kände mig inte ett dugg orolig. Sen finns det ju en trygghet på olika sätt. Jag var nästan aldrig hemma för de flesta åkte ju hem på helgerna men min mamma hon hade klara problem med alkohol och just då när jag åkte in på behandlingshem så åkte hon in på behandlingshem samtidigt. Då när hon var inne på behandling så fanns det ju inte så mycket att komma hem till och jag och hennes man, vi kom inte så bra överens. Så jag var inte hemma på ett halvår trots att jag var 12 år, jag satt där i ett halvår liksom och på det viset... det kanske gjorde att jag blev ännu tryggare där. Men man blir ju fruktansvärt ensam liksom, där står man lilla knyten på 12 år och jaja det var väl nåt som man kanske ville ändra på om man fick. Men visst fan kände jag mig trygg.”

Någon större rädsla för de andra ungdomarna på institutionen kände de flesta av våra informanter inte heller. En av killarna beskriver hur han fick ta på sig ledarrollen för att inte bli den som någon körde över.

”Jo, jag har väl alltid varit trygg så att säga. Jag har aldrig varit rädd för mitt liv eller nåt sånt... jag menar; oftast var det la... det var folk som var rädda för mig, jag hade aldrig den rollen riktigt med att typ... ja... jag vet inte, jag kände ingen empati för två år sedan i stort sett. Jag hade inget sånt typ... jag tänkte inte på andra människor; eller jag hade ju det va men jag visste inte hur jag skulle känna det. Men idag kan jag inte slå en människa för att... han blir ju ledsen va, eller han blir ju sårad. När jag bodde på institution, det var en helt annan grej liksom då var det liksom jag ska då ta mig fan inte bli slagen... ingen ska bossa med mig va. Så jag tog den rollen ganska snabbt (...) Det bodde en kille när jag kom in där som hade bott där i två år innan, så fort han flyttade därifrån så bara jag klev rätt in i ledarrollen och körde över... jag tänkte jag ska inte bli han den killen med fingret i dammen va.... Näe men så trygg har jag alltid varit... aldrig vart så att jag har låst in mig på mitt rum och så inte vågat gå ut.”

Vad det gäller delaktighet i behandlingen tycker de flesta av informanterna att de fått vara med och påverka sin vård ganska mycket. En av de killarna som bott på flera olika institutioner beskriver sina första placeringar som enbart förvaring. Han berättar att han fått byta socialsekreterare flera gånger och i perioder upp till ett halvår helt varit utan.

”...den nya socialsekreteraren jag hade fått hon visste inte hur saker och ting skulle läggas upp eller var mina filer var eller allt sånt där så vi var tvungna att ha en enkel intervju först och sen... jag vet inte... hon hörde inte av sig igen och sen bara hon försvann. Då var jag utan socialsekreterare i ett halvår.”

Han menar att det var på grund av detta som han inte hade någon behandling det första halvåret på sin sista institutionsplacering och att han därför gjorde lite som han ville, till exempel var ute sent på kvällarna, kom hem berusad eller inte kom hem direkt efter skolan som han skulle. Han berättar att det på behandlingshemmet fanns en plan för hans behandling men att man inte kunde få den godkänd. Tillslut ringde de hans pappa som kunde godkänna den och sedan fick vår informant vara delaktig i vården. Han beskriver dock att problemet med socialsekreterare inte var över...

”Jag fick en socialsekreterare sen och jag var väldigt bestämd, det var likadant då han skulle komma på ett socialsekreterarmöte vi var alla spända liksom med den nya, ska vi se hur länge han stannar då så den första gången så dök han inte ens upp, fick inte tag på hans telefon. Andra mötet vi skulle ha, jag kommer ihåg det var två på dan, kom han inte heller. Sen tillslut så kom han tredje gången, så kliver han in lite små-tjock du vet... så sa jag bara det till han liksom att han har ingen direkt makt här längre eller så så jag sa det liksom att nu kan jag inte låta... jag kan inte lägga mitt liv i nån annans händer längre, jag måste få bestämma lite själv, han var... jag blev lite förvånad faktiskt, alla blev lite förvånade... han tyckte att det var helt okej så att vi bestämde i stort sett själva vad vi skulle jobba med och allt sånt vad vi skulle gå igenom... vad jag skulle träna, gå upp på morgonen, min dygnsrytm och sånt så det fick jag vara med och bestämma så jag har i princip varit med och påverkat min... ja vad ska man säga mitt schema eller min behandlingsform egenhändigt... med hjälp av mina kontaktpersoner då.”

7.3 Livssituationen idag

Av våra informanter bor två i bostadsrätt. En av dem bor i en lägenhet som hans pappa har köpt till honom. Där bor han tillsammans med sin sambo. Han är mycket nöjd med sin boendesituation och berättar att han bor i ett lugnt och bra område. Den andra informanten bor i en lägenhet i ett av de finare områdena i staden tillsammans med sin son. Två bor i fosterfamilj där en av dem faktiskt bor hemma hos den kontaktperson han fick på institutionen.

”Jag bor tillsammans med min kontaktperson. Vi bor i villa (...) jag höll på med droger... som fan och jag höll på och sälja vapen och allt möjligt sånt där det var ju liksom min kontaktperson som liksom på nåt sätt höll mig nere och fick mig att förstå att det här är inte du liksom. Det här är ingenting att sträva efter och hela den biten... och hade jag inte haft honom så hade jag ju inte uppnått allt det här liksom (...) Vi har ju... eller han har ett fosterbarn här och den där lilla killen har ju blivit som en bror för mig och det är ju rätt så kul med tanke på min bakgrund som nynazist liksom och jag bara tvärälskar honom. Och jag märker ju att allt det som jag lärt mig av (kontaktpersonen) kan ju jag lära ut till den här snubben det kan vara lättare för honom 16 år att förstå mig som är 20 år och han ser mig mer som en storebror än vad han ser sin storebror för han säger att hans storebror var ett jävla kräk.

En informant läser på folkhögskola och bor på internat tillsammans med 75 andra ungdomar från hela Sverige. Han flyttade dit direkt efter behandlingshemmet. En bor hemma hos sin mamma. De bor i lägenhet.

Av våra informanter är fyra självförsörjande i den bemärkelsen att de inte får försörjningsstöd. Den femte får försörjningsstöd för att betala sin skola.

”Inkomsten idag består av 0 i stort sett skulle man väl kunna säga. Socialtjänsten betalar 5800 kr i månaden och då betalar de för mitt boende på skolan och mat, vi har mat ingående här då i våran hyra det vill säga frukost, lunch, middag och sen så betalar min pappa utöver det 2500 och det går väl i stort sett till att betala räkningar och så men annars har jag väl ingen så inkomst som jag jobbar för just nu. Ja man får ju studiebidraget på 1050...”

Flera får studiebidrag/studielån och några har lön från extrajobb. Andra får stöd av sina föräldrar. En får bostadsbidrag. Den informant som bor hemma hos sin mamma säger att hon inte har någon inkomst överhuvudtaget.

Vi ställde frågan till våra informanter om de arbetade eller studerade. Det visade sig att flera av dem gör både och. Tre av dem, som är 17, 18 och 20 år, läser fortfarande på gymnasienivå, en med inriktning på psykologi och den andra på hotel och restaurangprogrammet. Den senare extraknäckte samtidigt som kock. Två av våra informanter läser på komvux och en av dem jobbar samtidigt nattetid på ett äldreboende.

”Både och, jag arbetar som undersköterska på ett äldreboende, där jag jobbar natten och sen så pluggar jag olika ämnen på Komvux på distans. Allt ifrån naturkunskap till matte b, läser jag för tillfället. Så att jag läser ett ämne i taget, så att jag har något att göra på nätterna”.

En av våra informanter säger att hon inte gör någonting. Hon har, likt övriga fem informanter, betyg från grundskolan men har inte studerat på gymnasiet. Hon är 19 år gammal.

Av våra sex informanter har två stycken körkort, en håller på att ta och en annan berättar att han ska ta det till sommaren.

I intervjun ställde vi frågor kring hur relationen till familj och vänner ser ut idag för att se om det skett en förändring sedan innan placeringen. Vissa av informanterna har bättre kontakt med sin familj idag än vad de hade innan placeringen men för andra har ingen sådan förbättring skett. Av våra sex informanter har tre stycken förlorat antingen mamma eller pappa och har följaktligen endast kontakt med den ena föräldern. Den informant som bor hemma hos mamma säger att de har en bra relation idag men att hon inte pratar alls med sin pappa. Det har hon aldrig gjort. En informant säger att hennes relation med mamman är mycket bättre idag och att de kan prata med varandra om allt. En annan av våra informanter beskriver sin relation med familjen så här:

”Näe mamma är ju knappt telefonkontakt, hon ringer mig nån gång ibland och pratar och mer typ grinar i telefon över att hon vill att jag ska komma hem men innerst inne så vet hon att jag kan inte komma hem och jag kommer inte komma hem på grund av situationen jag har det där hon bor och att det är så långt för mig att åka och hela det kittet va så... hon har kommit hit nån gång va hon har inte velat stanna så länge och pappa som sagt han pratar jag med regelbundet, två-tre gånger i veckan och åker upp till han nån gång i månaden så över en helg bara och typ ”umgås” så det är mest den relationen jag har med mina föräldrar...”

Många av informanterna beskriver att relationen till vännerna inte ser likadan ut idag som den gjorde innan placeringen. Några av dem har ingen kontakt alls med de vänner de hade innan placeringen medan andra fortfarande träffar sina barndomsvänner, de som de lärde känna tidigt i livet, till exempel på lågstadiet. En tjej beskriver det så här:

”Vissa är samma, men det är ju de som inte har hållt på med det som jag gjorde då. Så det är dem som jag har haft sen jag var liten och såna som jag bodde med där uppe som också har klarat sig eller vad man ska säga. Jag pratar ju ibland med dem som det inte går lika bra för, men de umgås jag inte med. I stort sett har jag ju samma kompisar som jag hade förut.”

En annan informant berättar att de personer han nu umgås med bara är nya vänner som han fått på skolan där han bor och studerar. Han har dock lite kontakt med de allra äldsta vännerna, de som han känt sedan han var liten och han berättar att han ibland går och lyssnar på dem när de har spelning med sitt band eller att de bara ses över en fika.

Vi ställde frågan till våra informanter om hur de mår idag. De fick möjligheten att skatta detta på en skala från 1 till 10. De flesta av informanterna mår bra idag. Resultaten har i de flesta fallen hamnat mellan 8 och 10. En av tjejerna har dock svarat att hon inte mår helt bra just nu på grund av att det hänt en del ”grejer” i hennes privatliv (något vi inte gick in närmare på) och därför uppskattat sitt mående till en sexa. En annan tjej, som också hon ger en sexa på sitt mående berättar att hon blivit folkskygg och att hon till exempel inte vågar gå till något arbete eller gå ut och gå en promenad. Hon tror att det beror på att hon suttit inlåst större delen av sin ungdom.

En annan av våra informanter beskriver att han mår mycket bra idag trots allt som hänt. Men han berättar att hans mamma nyligen gått bort och att det är något som smärtar honom.

”Till och från men för det mesta kan jag säga att, alltså det är ju egentligen.. tänker man vad jag har gått igenom och vad som har hänt och.. ska man räkna bort mamma då är det en 10. För jag har underbara vänner, jag har ett jobb och jag har en underbar flickvän som jag ska leva med har jag tänkt och bra familj och bra stöd och ja..”

En annan av informanterna säger så här om hur han mår:

”Jo men jag mår väl bra tror jag, det tycker jag asså... det händer mycket. Önskar att jag kunde få träna lite mer än vad jag brukar göra så det mår jag lite dåligt över att jag ligger i dålig form så jag hoppas på bättre väder så att jag kan jogga men annars så mår jag någorlunda bra ändå... det är lite svårt att komma upp ur sängen, det har la ingenting med dåligt att göra men... I stort sett så mår jag väl bra, skulle sätta en 8 på 1-10 skalan ifall man inte drar med mitt fysiska mående. Jag önskar jag kunde sluta snusa och röka...”

7.4 Tankar kring placeringen idag

I vår undersökning ville vi ha svar på om det fanns något som informanterna själva och människorna runt omkring dem kunde ha gjort annorlunda. Nästan alla informanter var överens om att socialtjänsten kunde ha handlat annorlunda. De tycker inte att man lyssnade på dem, eller förstod dem. De tycker inte heller att de fick tillräcklig information om vad som pågick runt omkring dem. En av informanterna tycker att socialtjänsten kunde ha *”fixat något annat än institutionen”*, till exempel någon att *”tjöta”* med. En annan uttrycker det så här:

”Det som egentligen är den absolut största nackdelen med socialen det är att det är så fruktansvärt oorganiserat egentligen. Just att man byter socialassistent så fruktansvärt ofta. Jag tror jag har haft, jag ska inte överdriva, 10-13 stycken kanske. Bara under institutionstiden hade jag fyra stycken. Så att det, det är körigt (...) men sen är det ju så att förståelsen på många socialassistenter den är inte vad den borde egentligen. Visst man kan inte sätta sig in i alla situationer, men jag har upplevt att väldigt få överhuvudtaget kan sätta sig in i en sådan situation som man själv sitter i och vissa kommentarer, och vissa grejer som man inte vet och inte blir trodd på och, så att jag menar man vet ju oftast bäst själv... så kommer det en ny, så ska man dra upp hela sin livshistoria igen, och när man är i det stadiet så har man ingen lust att prata om sina problem, man har så mycket annat...”

Vad gäller huruvida vännerna kunde ha gjort något annorlunda går åsikterna isär. För någon har vännerna varit det viktigaste genom hela livet och de har troget stått vid dennes sida, medan det för någon annan var vännerna som svek när de märkte att han förändrats i och med institutionsplaceringen.

”Som det ser ut i dagens läge så, i stort sett alla jag umgåtts med från att jag var 14 till att jag nästan fyllde 18 det är inga jag umgås med idag... alla i stort sett hatar mig och det är så jag kan inte åka in till stan. Jag är mordhotad på tre olika ställen ifall om jag visar mig där och det är lite såna saker va för att det blev väldigt väldigt hårt när jag flyttade från det ena behandlingshemmet till det andra, då blev det som en låst period för mig, fick inte lov att gå ut och vi skulle ha en sån lugna-ner-grej liksom och då tog de det som att jag inte svarade på mina telefoner... du vet va, gängen gick ihop på nåt sätt och... ja, vi hade väl våra dispyter där... Vissa utav mina vänner som var okej innan de hamnade i samma skit som jag hamnade i

och som sitter i det nu, de kunde förstått mig lite bättre. Så det är nog första gången jag blivit riktigt känslomässigt sårad i och med att mina vänner helt plötsligt vände sig om och högg mig i ryggen”

Några av informanterna tycker också att deras föräldrar kunde ha handlat lite annorlunda och då framför allt mamman. Detta helt enkelt för att de hade mest kontakt med sin mamma. Det var henne de bodde hos innan placeringen. Pappan fanns oftast någonstans i periferin till exempel på grund av alkoholmissbruk eller på grund av missämja mellan föräldrarna.

”Kanske min mamma lite mer hade kunnat göra nånting. Min mamma hon sa ju i stort sett upp kontakten med mig... när jag väl flyttade till det andra behandlingshemmet då sa jag ja till det för att jag inte ville flytta hem för jag hade fått en sån bra start med skolan och jag visste att det skulle bli så mycket krångligare om jag flyttade hem. Det hade gått bara två månader och sen hade allting bara skitit sig så... min mamma tog väldigt väldigt hårt på det och tolkade det som att jag hatade henne plus att jag hade börjat bygga upp en relation med min pappa igen och då blev hon lite så här jaha du tycker om din pappa mer än mig, så jag sa det bara men du vet lägg dina problem åt sidan nu liksom. Hon hade la kunnat stötta mig lite mer...”

En tjej säger att hon själv kunde ha gjort många saker annorlunda, till exempel inte ”varit så jävla enveten”. De flesta andra av våra informanter hade dock svårt att se att de själva skulle kunna ha gjort något annorlunda. De menade att det är det som de har gjort under sina uppväxtår som format dem till vad de är idag och flera av dem uttrycker att de inte skulle vilja vara någon annan än den de är idag.

”Det är ju lite sådär det som man har gjort... det som jag gjorde där liksom det har jag gjort och det har gjort mig till den jag är idag så, den människan är jag skitnöjd med så... näe jag vet inte vad jag skulle ha gjort annorlunda. Jag hade kunnat tvärvägra och rymt och allt sånt där men det hade väl inte tjänat till nånting för mig...”

En av informanterna tror inte heller att hon hade kunnat göra något annorlunda men hon har en annan anledning:

”Jag vet faktiskt inte om jag kunde ha gjort något annorlunda eftersom jag inte fick den hjälp jag behövde, när jag började... hade jag fått hjälpen så hade jag ju inte blivit sån jag hade blivit heller, alltså fått hjälpen tidigare.”

Vi valde att ha med en fråga om hur informanterna tror att deras liv skulle ha sett ut om de inte hade blivit placerade på institution. Större delen av informanterna har gett oss samma eller liknande svar. Svaren har visat att i stort sett alla våra informanter idag är glada över att de blev placerade och de är överens om att deras livssituation kunde ha sett riktigt illa ut om placeringen aldrig hade ägt rum. Två olika informanter säger så här:

”Då hade jag varit död. Det vet jag... eller suttit inne. Då hade jag inte haft min kontaktperson. Det är utan tvekan... det hade inte varit bra alls.”

”Jaa... då hade jag nog... jag vet inte, jag är inte säker på om jag fan hade levt i sånna fall. Som sagt jag var 15... jag hade bara stannat kvar i mitt skethål till hem där jag bodde och...”

fortsatt va nazist, knarkat, näe jag vet faktiskt inte jag har inte en aning asså... jag tror jag hade suttit nånstans med några Gud vet vad människor och sysslat med för grov kriminalitet och knarkat mig till döds.”

En av våra informanter ger emellertid en helt annan bild. Hon tror att om hon *inte* hade blivit placerad så hade hon gått på gymnasiet idag eller haft ett arbete till skillnad från att inte göra någonting som hon beskriver sin livssituation idag. Hon tror att hon hade löst sina problem bättre själv om hon inte blivit placerad.

De flesta av våra informanter uttrycker att deras institutionsplacering/placeringar har lett till en positiv förändring i deras liv. Alla utom en säger att de inte skulle vilja ha den ogjord. Placeringen har gjort att några blivit drogfria. Andra har tagit sig ur kriminalitet och två av våra informanter har slutat vara nazister. En av dem var lite tveksam till sina placeringar och menade att hon kanske inte hade behövt göra alla de olika placeringar hon gått igenom. Hon säger att en del av åren varit bra, andra inte. Det var alltså en av våra sex informanter som inte tycker att placeringen lett till en positiv förändring i hennes liv. Hon säger så här:

”Nej, det tycker jag inte... jag har inte fått lära mig att ta hand om mig själv. Det är massa folk som springer och gör allt åt en. När jag kom ut därifrån då va jag fortfarande likadan och sånt... det är väl jag själv som har tagit mig i kragen efteråt.”

En av informanterna berättar att han nyligen förlorat sin mamma, som han hade en väldigt fin kontakt med efter institutionsplaceringen, men att han trots smärtan efter att ha förlorat sin mamma ändå upplevt att placeringen lett till en positiv förändring i hans liv.

Alla informanter utom en uttrycker att de fick hjälp och stöd med de problem de hade. Hjälpen kom från olika människor såsom behandlingspersonalen på de olika institutionerna, kontaktpersoner eller psykologer förmedlade av institutionen. Även om man fick hjälp berättar informanterna att de inte alltid var mottagliga för den. Särskilt inte i början av placeringen/placeringarna.

”I stort sett gick jag till alla på institutionen för stöd sen när jag lärde känna alla. De såg att jag tog emot ett samtal i köket liksom och bara ja vem var det, det var mamma, ja vill du prata om det och så var det liksom näe inte nu men tack ändå vi tar det sen kanske. Asså du måste ju nånstans inse förändring själv och ta itu med dina egna problem för det finns ju nästan ingen som kan hjälpa dig. Jag menar kontaktperson eller behandlingspersonal de kan ju bara putta dig lite grann in på spåret så det är ju när man själv vill liksom släppa fötterna och ta emot den här knuffen som man kan liksom... ja, förändras.”

Någon informant menar att placeringen på institution hjälpte honom med hans problem men att den också skapade några nya då ungdomarna på institutionen hade olika typ av problematik och att man därför ibland påverkade varandra negativt. En informant säger att hon inte fick hjälp med sina problem. Det fanns ingen att prata med, berättar hon. Ett av hennes problem var alkoholen och under avgiftningen som varade i två veckor pratade hon inte med någon. Hon säger att hon snarare löst sina problem själv.

För att få reda på vad våra informanter har för tankar om framtiden ställde vi frågan; ”Hur tror du att ditt liv ser ut om fem år?” Svaren varierade naturligtvis mycket men det som var gemensamt för nästan alla var att de hade tänkt på det och att de hade en mer eller mindre tydlig bild av vad de

ville göra. Det var till exempel flera som svarade att de ville läsa vidare till socionom eller liknande för att kunna jobba med ungdomar som har varit i samma situation som de, till exempel på behandlingshem eller genom att föreläsa om ADHD.

”Då är jag gift med min fru... Sen är det väl tänkt att någonstans åt det hållet ska väl barnen poppa upp, bo i hus, någonstans lite utanför stan med ganska stor mark med hund och häst och.. tjejen är häst intresserad och jag är väldigt hundintresserad (...) Sen ska jag ge mig in i politiken har jag tänkt, inom barn och ungdomsomsorg, då kan man styra BUP och de här grejerna själv istället uppifrån... och sen hade jag ju tänkt att kanske om inte allt går som det ska, ska jag skaffa mig ett eget företag med ADHD föreläsningar och hjälpa föräldrar och barn med ADHD och såhär.”

Nedan följer ett långt men härligt citat från en annan av killarna:

”Jag siktar ju mot stjärnorna, det gör jag ju. Det måste man göra. Mina största intressen i världen, det är dels kärlek självklart... Jag vill ju ha familj och skaffa barn och så där, jag vill helst ha många barn, jag älskar barn det är det bästa som finns i livet. Jag känner också lite så här att om jag får en son eller dotter som har samma problematik som mig, för sånt där är ju lite ärftligt och så där, så kommer jag bara bli glad faktiskt. Därför att det var så jävla få som ställde sig upp och tog tag i mig. Min farsa han knarkade ihjäl sig och dog för bara två år sedan och har aldrig funnits för mig och jag tänker liksom inte bli sån. För jag vet att jävlar vilka chanser jag hade fått om det hade funnits en farsa som stod där och sa det bara men fan du är irriterad kom vi drar och fiskar liksom eller kom så går vi och spelar lite boll och sen så är det någon som står där och lyssnar på en och kramar om en. Det är nästan så att jag vill att mitt barn får samma problematik som mig för att även om det kan ses med utomstående ögon som shit vilket problem han har och ja han har svårt att läsa han har svårt att sitta still och så där, det är fortfarande så, jag hade aldrig blivit av med min ADHD om jag hade fått välja nu. För att det ligger så mycket i min viljekraft att när jag ser nånting som jag vill göra då finns det ju inte ett berg som stoppar mig och jag vill så himla mycket och jag är så fruktansvärt envis på både gott och ont självklart (...) Jag vill ju bli en riktigt duktig kock. Jag skulle vilja jobba på en fin restaurang i Frankrike eller Italien eller i Sverige och så skulle jag nog vilja ha en riktigt stabil flickvän som förstår mig och som jag kan ha en bra kommunikation som man kanske kan slå sig ner med någonstans och skaffa ett par kids med. Sen vet jag inte om jag vill bli europamästare i thaiboxning också... hehe.”

En informant, hon som bor hemma hos sin mamma och som skiljer sig från de flesta andra med sina negativa upplevelser av placeringarna, har inga konkreta planer för framtiden. Hon berättar att hon är gravid och att hon inte tror att hon kommer att jobba med något inom fem år. Vi frågar om det finns något särskilt hon vill jobba med senare i livet. Hon menar att det finns det inte utan säger att hon inte är intresserad av något särskilt och att hon kan jobba med vad som helst, bara det ger en inkomst.

Som avslutning på intervjun lämnade vi ordet fritt och lät våra informanter berätta vad helst de ville, det som låg på deras hjärtan. Tyvärr märkte vi ett visst behov av att avreagera sig på socialtjänsten och de socialsekreterare våra klienter varit i kontakt med. Flera av våra informanter var missnöjda med hur kontakten från socialtjänsten hade skötts och det hade de ett stort behov av att få berätta om. Den tjej som genom hela intervjun var ganska fåordig och lite avogt inställd säger så här:

”Ja, socialtjänsten skulle kunna bli bättre i alla fall och höra av sig och höra hur det går för ungdomarna när de är placerade. För det är under sommarloven till exempel när det var semestrar och sånt så fanns det ingen som man kunde ringa till eller de ringde inte heller.”

Några av informanterna ville istället ta tillfället i akt och ge oss som blivande socionomer några tips på vägen i vårt arbete med ungdomar. Vi låter ett citat av den kille som varit placerad på fem olika institutioner under sina tonår avsluta presentationen av vårt resultat. Det berörde i alla fall våra hjärtan...

”Ja, några gyllene ord ska man väl kunna klämma fram... näe men, jag tror nog asså... nyckeln till en bra arbetande socionom, vare sig ni vill jobba i kontor eller som socialsekreterare eller ute på fältet så handlar det nog mest om att... man ska inte pusha för hårt, asså det tar sin tid lite innan en blomma kan växa ut liksom om man säger så. Eller tills en ungdom vill förändra sig... och jag tror det bästa sättet man kan göra det på det är... nånstans villkorslöst, så att säga jag menar många som jag vart till det handlar alltid om att ge och ta, du måste ge för att ta... men i stort sett, alla jag bott med, alla har sagt till mig... det är det att folk upplever det som att vi bara ger hela tiden. Man får ta nånting själv... så... jag tror det handlar om och typ älska villkorslöst... det handlar inte om vad man ger eller så man måste ge det lite tid så... det är det som är grejen... Vad är det idag, det är den 26 mars... dagens visdomsord... älska villkorslöst...”

8. Analys

Vi har valt att analysera vårt resultat utifrån fyra olika teman nämligen socialtjänsten, familjen, vännerna och placeringen. Detta gör vi för att vi anser att dessa teman utgör viktiga resultat som kommit fram i intervjuerna med ungdomarna.

8.1 Socialtjänsten

Något som framkom i resultatet var att i stort sett alla våra informanter var missnöjda med socialtjänsten på ett eller annat sätt. Det kan ha handlat om hur socialtjänsten agerade när placeringen skulle äga rum eller hur kontakten med socialtjänsten fungerade under själva placeringen men också efter den var avslutad. Informanterna talar mycket om hur de hade velat bli bemötta i sin kontakt med socialtjänsten. Några tror att placeringen aldrig hade behövt äga rum om deras socialsekreterare och andra människor runt om kring dem bara tagit sig tid att sätta sig in i deras situation, lyssna till dem och respektera dem. Bemötandet verkar vara oerhört viktigt för dessa ungdomar. Även om de allra flesta är nöjda med sin institutionsplacering och inte skulle vilja ha den ogjord tycker de att framför allt socialtjänsten kunde ha behandlat dem annorlunda. Goldberg (1993) skriver att det är oerhört viktigt att de som har kontakt med dessa ungdomar förstår vad de vill säga med sitt beteende så att reaktionerna inte bara blir en bekräftelse på det barnet redan vet. Målet ska vara att förmedla normer *utan* att stämpla den unge: reagera på vad barnet gör, inte på barnet.

Att bestämma att en ungdom är problematisk görs ofta av professionella, så som polis och socialtjänst. Dessa har därför ett extra stort ansvar att inte stämpla ungdomar i deras försök att hjälpa dem utan att göra det som krävs för att få dem ”på rätt bana igen” på ett sådant sätt så att de känner sig respekterade och rätt bemötta. Vi kan därför förstå upprördheten hos den 13-åriga tjej som berättar i intervjun hur hon blev hämtad av två poliser i sitt hem och sedan förd till institution. Vi kan inte förstå vad en 13-åring skulle kunna göra för skada mot andra som berättigar att hon skulle bli hämtad av polis. Ett typiskt exempel på stämpling.

Vi är medvetna om att vi bara låtit ungdomarna komma till tals i denna fråga. Socialtjänsten har inte fått möjligheten att försvara sig eller förklara. Kanske håller de inte alls med om den bild ungdomarna ger. Det är ändå viktigt att komma ihåg att det faktiskt var så här ungdomarna upplevde det. Sant eller inte, det är deras upplevelse av socialtjänsten och det gör den därför relevant och viktig.

8.2 Familjen

Familjen är ett viktigt tema, och då kanske framför allt föräldrarna, eftersom de på många sätt har format ungdomarna och i vissa avseenden gjort dem till dem de var innan placeringen. Det som var okej hemma och som ibland pågick, så som till exempel missbruk av alkohol och/eller fysisk och psykisk misshandel, kan ha skapat en uppfattning hos våra ungdomar att detta beteende var normalt och tillåtet. Detta bekräftar vad teorin säger nämligen att vår identitet blir till i samspel med andra människor (Meeuwisse och Swärd, 2006). I interaktionen med andra skaffar vi oss normer och värderingar som bestämmer hur vi bör leva våra liv inom den egna gruppen (Hewitt, 1981).

Symbolisk interaktionism utgör ett alternativ till en ren psykologisk syn på människans beteende och dessa ideér utgår från att de flesta människor i grunden är normala och kompetenta, inte från att de är missanpassade, sjuka eller inkapabla att styra sin egen framtid och att ungdomars uppenbart ”dåliga” beteende förstärks av sociala processer (Payne, 2002).

Ungdomarna i vår intervjustudie kommer från skilda bakgrunder men har i stort sett alla det gemensamt att relationen till någon av, eller ibland båda föräldrarna, på ett eller annat sätt varit problematisk. För en informant var den direkta orsaken till problemen, som hon beskriver det, att hennes pappa gick bort. En beskriver det som att hans mamma slängde ut honom, en annan säger att han fick flytta till en fosterfamilj för att han orsakade konflikter mellan mamma och pappa som höll på att leda till skilsmässa. Detta styrker det som symbolisk interaktionism säger om att signifikanta andra (familj, släkt, vänner) är de som har störst betydelse för vår självuppfattning (Hilte, 1996). Det är inte en slump att ungdomarna ”blivit som de blivit” och man kan inte säga att det är deras eget fel men man kan heller inte skylla allt på föräldrarna. Det är ett komplext samspel mellan samhällets förväntningar på den unge och de normer och värderingar det förmedlar i form av den generaliserade andre, föräldrarnas kapacitet och ungdomens egen självbild.

Den unges, mer eller mindre tillfälliga handlingar, som inte behöver vara särskilt avvikande, kan framkalla en stämpling som sedan kan leda till en enkelriktad process genom vilken individen blir bestående i sin roll som avvikare (Meeuwisse och Swärd, 2006). Den informant vars morfar kom och hämtade honom för att, utan förvarning, ta honom till ett skol- och behandlingshem berättar hur han trodde att hans mamma inte ville ha honom och att detta var en känsla som dominerade hans självbild den första tiden på institutionen och att hans problem förvärrades då. Ett annat exempel är den informant som först blev placerad i fosterfamilj. Han blev utsedd till syndabock i sin familj, det vill säga en som kan ses som ansvarig för de problem som familjen har. Precis som teorin säger övertog han de andras definition av situationen och började se på sig själv som ”roten till det onda” (Goldberg, 2000). Han upplevde det som att det var hans fel att hans föräldrars konflikt höll på att leda till skilsmässa. Denna stämpling kan ha bidragit till att hans livssituation inte alls förbättrades när han kom till fosterfamiljen utan snarare försämrades - det var då han kom in i kriminalitet som sedan ledde till institutionsplaceringen. Ett barn som blivit stämplat av sina föräldrar har en negativ självbild och en individ med en negativ självbild brukar ofta handla på ett sådant sätt att hon får sin negativa självbild bekräftad, hellre än att orsaka inkongruens genom att göra något som skulle tillskriva barnet en mera positiv självbild (www.socionomer.se).

Det som båda informanterna i ovanstående stycket hade gemensamt var att de har ADHD. Att sätta den diagnosen på någon ses av en del som stämplande i sig men den åsikten delade inte våra informanter. De menade att genom ett fastställande av diagnosen kunde de också få mer hjälp. Vad som däremot upplevdes som stämplande av en av informanterna är det faktum att barn och ungdomar sätts i speciella klasser för att de inte klarar att koncentrera sig i stora klassrum med många elever och bara för att man går där, menade han, tror de andra eleverna att man är ”*korkad eller dum i huvudet*”. Detta bekräftar Goldbergs teori om stämpling i skolan som säger att genom att sätta dessa unga med särskilda behov i särskilda klasser talar man om för dem och alla andra att de är annorlunda och/eller sämre. Många associerar diagnosen ADHD med problematiska, jobbiga barn eller ungdomar, ofta killar. Detta smittar så klart av sig på de unga som har diagnosen och det är nog inte bara våra två informanter som identifierar sig med den bild andra har av ADHD och som också ser på sig själva som lite ”dummare” än andra. Vi behöver alla få mer kunskap om vad diagnosen ADHD innebär för den som har fått den, speciellt socialtjänsten som så ofta möter dessa

ungdomar behöver få en bättre förståelse för denna ännu ganska outforskade diagnos för att kunna göra något för dessa ungdomar redan i tidig ålder.

8.3 Vännerna

Signifikanta andra är, som vi tidigare skrivit, de som har störst betydelse för vår självuppfattning (Hilte, 1996). Forskning inom det interaktionistiska perspektivet har också visat att en positiv förändring i en individs livssituation sker i ett komplext samspel mellan individen och dennes närmaste omgivning och att relationen till andra är det som individen ser som största anledningen till att denna positiva förändring skett (Meeuwisse och Swärd, 2006).

Vårt resultat visar att i de fall där informanterna upplevt att placeringen lett till en positiv förändring i deras liv idag har relationerna till andra än bara familjen spelat en stor roll. Exempel på det är killen som idag bor hemma hos sin kontaktperson, en person som genom hans tid på institutionen spelat en viktig roll för hans förändring, eller den kille som bor på internat med 27 andra ungdomar från hela Sverige och som berättar att han nästan enbart umgås med de som bor där och att vänner är det viktigaste i livet för honom. Ett annat exempel är den kille som förlorat sin mamma men som alltid haft en bra relation till sin pappa och som bor tillsammans med den kvinna som inom en snar framtid ska bli hans fru.

När någon har stämplats som avvikare förväntar sig de flesta att denne skall bete sig avvikande och fortsätta bryta mot normer för ”normalt” beteende (Ohlsson och Swärd, 1994). Några av våra informanter berättar hur de tvingades bryta allt kontakt med sitt umgänge när de blev placerade på grund av ”en tyst period” utan mobiltelefoner och hur deras gamla vänner sedan hade oerhört svårt att acceptera deras förändring. De berättar hur svårt det var att förklara för dessa vänner att man inte längre ville vara delaktig i kriminalitet eller alkoholmissbruk och att man inte var samma person som innan placeringen.

Några av våra informanter beskriver hur det var de vänner som de umgicks med innan placeringen som var dem som fick in dem på den bana som efterhand ledde till kriminalitet och missbruk. Att deras mer eller mindre tillfälliga handlingar, som till en början kanske inte var särskilt avvikande, framkallade en stämpling som de satte på sig själva och som sedan ledde till en enkelriktad process genom vilken de blev bestående i sin roll som avvikare (Meeuwisse och Swärd, 2006). En kriminell handling ledde till en annan ibland värre sådan och detta skapade en nedåtgående spiral som var svår att ta sig ur. Ungdomarna skaffade sig egna normer och värderingar för hur de skulle leva sina liv inom den egna gruppen och förstärkte gemenskapen i gruppen med särskilda symboler så som språk, gester och klädval. Genom att *inte* inta den generaliserade andres attityd lade de upp sina handlingar så att de gick emot de sociala förväntningarna (Hewitt, 1981).

8.4 Placeringen

Upplevelsen av institutionsplaceringen upptar en stor del av vårt resultat och följaktligen utgör den också en stor del i våra informanters liv. Flera av dem har i intervjun svårt att förklara exakt varför de hamnade i den situation som ledde till placering. De kan se olika faktorer längs vägen som kan ha varit en bidragande orsak till deras problem men ofta har de svårt att beskriva precis vad det var som gjorde att det gick så långt som till institutionsplacering. Några av dem menar att det

förmodligen inte hade behövt gå så långt om någon sett dem tidigare och varit lyhörda för deras problem. Payne (2002) skriver att människor ibland tvingas in i ett socialt system som stämplar dem som avvikande eller kriminella och när man väl fått den stämpeln kommer man troligtvis att försöka leva upp till de sociala förväntningar som denna rymmer och uppmuntras att bete sig ännu mer avvikande.

Att placera en ungdom på institution, att lyfta den ur sin naturliga miljö, bort från vänner och familj, för att den utgör ett problem i samhället är i sig stämplande och kan medföra mycket negativt till ungdomens självbild. En del ungdomar lär sig att samhället tar avstånd inte bara från vissa beteenden utan från den unge själv. Detta legitimerar naturligtvis inte en "låt-gå" attityd utan den unge behöver reaktioner för att lära sig att bli en "samhällsvarelse". Reaktionerna måste dock vara klart åtskilda från person och handling (www.socionomer.se).

Ungdomarna i vår studie är överlag nöjda med sin institutionsplacering - nöjda med personalen och nöjda med de andra ungdomarna på institutionen och de tycker att de fått hjälp och stöd med de problem de hade. De anser att placeringen har lett till en positiv förändring i deras liv, de skulle inte vilja ha den ogjord och de tror att deras liv idag skulle ha sett betydligt värre ut om de inte placerats men trots detta är det ett faktum att samhället stämplat dem som socialt avvikande i och med placeringen på institution.

Erving Goffmans analys av samspelet mellan personalen och de som bodde på institutionen visar hur de intagna allt eftersom socialiserades in i den miljön och hur deras beteende anpassades till vad institutionen krävde men också hur de ibland trotsade reglerna som ett försök till vidmakthållande av en självrespekt. Detta kan vi se bland många av våra informanter. Hur de i början höll sig för sig själva, inte ville prata med någon och ofta inte var mottagliga för hjälp, men hur de efterhand lärde sig rutiner och regler och också lärde sig att uppskatta dessa. En informant beskriver hur han snabbt lärde sig hur det gick till på institutionen och hur han ibland tog över personalens roll när det gällde att till exempel få kontakt med och prata med inneslutna ungdomar. Den direkta olydnaden kan vi också se hos några av våra informanter som vid flertalet gånger rymde från sin institution eller bröt mot reglerna genom att inte komma direkt hem från skolan, vara ute på kvällarna eller komma hem berusad. En annan form av vidmakthållande av självrespekten kan vara att de ungdomar som indirekt placerades mot sin vilja och utan att egentligen veta varför valde att hålla sig på sitt rum, inte prata med någon ur personalen och inte göra sig tillgängliga för hjälpen.

Visst är det så att ungdomarna i vår intervjustudie hade det jobbigt på olika sätt med frånvarande föräldrar, närvarande föräldrar med missbruk, dödsfall i familjen, svårigheter att hantera sin ADHD-diagnos med mera, men det beteende de uppvisade på grund av detta blir ett socialt problem först när någon definierar och stämplar deras handlingar eller beteenden som sociala problem (Ohlsson och Swärd, 1994). Avvikare är inte något man är utan något man blir, vanligtvis är det dessutom någon med makt, till exempel en socialsekreterare, som stämplar ett visst beteende som avvikande (Goffman, 1972). Våra informanter har fått kämpa med sin stämpling ända sedan de var små och problemen började, fram till idag när de inte längre är placerade och gör vad de kan för att leva ett "normalt" liv. Placeringen på institution kommer dock alltid följa med dem som ett inslag i livet och talar om för alla runt omkring dem att de är eller har varit "problematiska". De kommer alltid behöva bevisa motsatsen nämligen att de är precis lika normala och kompetenta som vem som helst.

9. Diskussion

Vi kommer i slutdiskussionen att lyfta fram de tankar som vi har fått kring de mest framträdande resultaten och i vårt material. Våra ursprungliga frågeställningar ligger till grund för vårt resonemang men under studiens gång har det även väckts nya tänkvärda aspekter. Vi har också nu i efterhand funderat över vårt urval och våra intervjufrågor.

Det resultat vi har fått fram har till skillnad från den tidigare forskningen vi har med i studien visat på att de flesta av våra informanter är nöjda med sin tid på institutionen och att de tycker att den har lett till en varaktig och positiv förändring i deras liv. Andreassen (2003) har genom sina studier fått fram att ungdomar som varit institutionsplacerade redan inom två år efter utskrivningen fallit tillbaka i den beteendeproblematik de hade innan placeringen. Då vi har intervjuat sex ungdomar är vi medvetna om att vårt urval inte är stort. Hade vi haft fler informanter kanske vårt resultat hade sett annorlunda ut. Det var sex av sexton som valde att ställa upp i vår intervjustudie. Det finns en risk att de ungdomar som valde att *inte* ställa upp är de som tycker att institutionsplaceringen inte har lett till en positiv förändring i deras liv. Kanske är de till och med kvar i den problematik de befann sig i innan placeringen. Om så är fallet stämmer detta bättre överens med den tidigare forskning vi har med i vår studie. Viktigt att tillägga är att bara för att största delen av våra informanter har upplevt placeringen som positiv betyder inte det nödvändigtvis att övriga ungdomar som varit placerade av kommunen, det vill säga de som tackat nej till att delta i vår studie tycker det. Det är också viktigt att lägga till att institutionerna ser olika ut. Våra informanter har beskrivit att vissa hem har varit bättre än andra. Hur man har upplevt placeringen kan även bero på hemmet där man varit placerad.

Vårt resultat visar att i stort sett alla informanterna var missnöjda med socialtjänstens agerande. Vi har funderat över de frågor vi har ställt till informanterna. Nu i efterhand skulle vi kanske ha haft mer djupgående intervjufrågor. Vi hade inte behövt vara så rädda för att ställa följdfrågor. Då hade vi kanske fått en annan bild av hur själva placeringen gick till och hur socialtjänsten egentligen agerade. Vi har endast fått bilden av placeringen, institutionen och socialtjänsten utifrån våra informanter. Vi har inte haft någon kontakt med de socialsekreterare som placerade dem och har därför inte fått höra deras version av agerandet. När man som ung tonåring blir placerad mot sin vilja är det normalt att man blir arg, ledsen och känner ett hat mot de som tar en från den miljö man trivs i. Man kanske inte förstår att socialtjänsten gör detta för att hjälpa och skydda utan ser bara socialtjänsten som något hemskt som med tvång skickar iväg en till ett hem där man ska lära sig vad som är rätt och fel. Om vi hade haft mer tid hade det varit intressant att intervjua några socialsekreterare för att se hur de ser på placering och hur de hade agerat och gett dem en chans att bemöta ungdomarnas kritik. Dock tyckte vi att det var av stor vikt att uppmärksamma den information som ungdomarna gav oss kring socialtjänstens agerande då vårt syfte var att ta reda på vad den unge har för upplevelser.

Det är också viktigt att ta upp, i och med den kritik våra informanter ger socialtjänsten, att det ofta är en hög arbetsbelastning inom socialtjänsten och att många socialsekreterare med de förutsättningarna som ges idag har en begränsad möjlighet till att ha den relationen till klienterna som de önskar. Det är en hög personalomsättning inom socialtjänsten och vi kan förstå detta då man ofta arbetar med alldeles för många och tunga utredningar samtidigt.

Vi hade redan innan vi genomförde intervjuerna valt de teoretiska perspektiven. Något vi känner så här i efterhand är att det kanske hade varit bra att ha med ytterligare en teori för att kunna fördjupa

och utveckla vår analys ännu mer. Två teorier kanske var lite för lite. Till exempel skulle den amerikansk-israeliske sociologen Aron Antonovskys teori om känsla av sammanhang, KASAM ha varit bra för att förklara varför så många av våra informanter, trots allt det svåra de gått igenom och trots att forskningen säger att institutionsvård inte leder till en positiv förändring i ungdomars liv, ändå klarat sig så bra. Det kunde också ha varit intressant att använda sig av ett systemteoretiskt tänkande och andra teorier som inkluderar ungdomars sociala nätverk. Vi är nöjda och tycker att vårt val av teorier har fungerat bra men vi är medvetna om att andra perspektiv säkerligen skulle generera i flera andra intressanta perspektiv.

Vi tycker att det är intressant att diskutera hur själva placeringen gick till. Vi har reagerat på det sätt ungdomarna blev informerade om placeringen och på det sätt de togs till institutionen. En av våra informanter berättar om hur hon blivit väckt mitt i natten av två poliser som hämtade henne och körde iväg henne till institutionen. Andra har sagt att de utan förvarning blivit hämtade av socialtjänsten som bett dem packa ihop en väska och följa med. Vi tycker utifrån våra informanternas berättelser att detta agerande verkar oprofessionellt och dramatiskt. Genom att på ett sådant drastiskt sätt tas ur sin familj och bli placerad i en annan stad med folk man inte känner, tror vi att ungdomen kan få en dålig start på sin institutionsvistelse och att det kan försvåra behandlingsarbetet med den unge. Många av våra informanter berättar hur viktigt det var med motivationen för att kunna ta emot hjälp och hur viktigt det var att få vara delaktig i sin vård. Det finns forskning som har visat på att motivation och delaktighet i sin egen vård är viktigt för själva resultatet (SiS rapport, 1998:3). Man kan fundera över om den unge verkligen känner sig motiverad till behandling om man skickar iväg denne till institutionen på ett sådant drastiskt sätt.

Det har riktats kritik mot institutioner att de isolerar de intagna ungdomarna från ett vardagligt liv och att anpassningen sker i en konstlad miljö (Levin, 2003). En av informanterna beskriver att hon inte fick lära sig att ta hand om sig själv. Att personalen på institutionen gjorde det mesta åt henne. Hon menar att detta har resulterat i att hon idag är folkskygg och inte vågar arbeta och gå ut. Vi kan diskutera detta utifrån att det såklart beror på just den institution som hon bodde på. Alla hem ser inte likadana ut och det finns en del av våra informanter som känner att de under sin tid på institutionen fick lära sig vardagliga sysslor och att bli självständiga. Andreassen (2003) menar att man genom internationell forskning kan dra slutsatsen att det finns stora variationer mellan institutioner och ungdomar. Vi har genom våra intervjuer fått veta att de som varit på fler än ett hem tycker att vissa hem är bättre än andra, även personalen och deras kompetens varierar från hem till hem.

Av alla våra informanter är det ingen som har kommit tillbaka till den miljö de befann sig i innan placeringen. En av informanterna har flyttat ihop med sin tjej i centrum, en bor och studerar på folkhögskola och en annan bor tillsammans med sin kontaktperson i en annan del av Sverige. Vi tror att detta kan vara en bidragande faktor till att ingen av våra informanter har fallit tillbaka i samma problematik som innan placeringen. Tidigare forskning säger att många institutionsplacerade ungdomar som efter utskrivning kommer tillbaka till samma miljö som innan placeringen lättare faller tillbaka i samma problematik. Vi tror att det är en styrka för våra informanter att ingen av dem behövt göra detta.

När vi började med vår uppsats hade vi egentligen inte speciellt mycket förståelse om institutionsplaceringar och hur de fungerar. Vi är nöjda och glada över att vi har fått ta del av ungdomarnas berättelser och vi tror att det har gett oss en tydligare och mer positiv bild av

institutionsbehandlingar eftersom resultatet påvisar att ungdomarna är nöjda med sin behandling på institution. Genom uppsatsens resultat tycker vi även att vi har fått svar på våra frågeställningar.

9.1 Vidare forskning

Då vi genomgående i hela vår studie har påpekat att våra informanter är missnöjda med socialtjänstens agerande är vi nyfikna på vad det finns för typer av uppföljningsstudier av placerade ungdomar. Vi antar att det redan finns utvärderingsstudier kring uppföljningen av klienter som blivit placerade på institution, men vi skulle vilja veta hur de egentligen fungerar. Hur ser uppföljningen ut, hur går den till och vad tycker klienterna egentligen om den. Det är frågor vi skulle vara intresserade av att få svar på. Kanske man skulle ge ungdomarna en möjlighet att svara på en enkät om huruvida de känner att socialtjänsten har följt upp dem efter sin tid på institution. Denna typ av uppföljning tror vi skulle kunna hjälpa såväl socialarbetarna som klienterna.

Andra saker som vi inte har fått med så mycket av i vår studie är hur smittoeffekten på institution påverkar de placerade, så väl positivt som negativt. Detta tycker vi är intressant. Vi skulle vilja få svar på frågor om hur den uppstår, vad man kan göra för att förhindra den, hur personalen upplever den och vad de tror att man kan göra åt den. Även att få veta hur ungdomarna upplever det och hur de tror att det skulle bli bättre är intressant. Vi tror att detta fenomen behöver belysas, problematiseras och analyseras som ett försök att förbättra institutionsvården.

Källförteckning

Andreassen, T. (2003): *Institutionsbehandling av ungdomar –Vad säger forskningen*. Stockholm: Förlagshuset Gothia

Berglund, S-A. (1998): *Val av livsstil. Problemungdomars sätt att hantera verklighet och konstruera identitet*. Avhandling i socialt arbete vid Umeå Universitet.

Claezon, I. (2004): *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Smedjebacken: Bokförlaget Mareld

Degner, J. /Henriksen, A. (2007): *Placerade utanför sitt sammanhang. En studie av 46 institutionsplacerade ungdomars privata och formella relationer*. Örebro: Intellecta Docusys

Giddens, A. (1994): *Sociologi, Volym 1*. Lund: Studentlitteratur

Gregow, T. (red) (2007): *Sveriges Rikes Lag*. Nordstedts Juridik AB

Goffman, E. (1972): *Stigma: Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Goldberg, T. (2000): *Samhällsproblem*. (femte upplagan). Lund: Studentlitteratur

Goldberg, T. (1993): *Narkotikan avmystifierad - ett socialt perspektiv*. Smedjebacken: Carlssons

Hewitt, J. (1981): *Jaget och samhället. Socialpsykologi ur den symboliska interaktionismens perspektiv*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Hilte, M. (1996): *Avvikande beteende –en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Hogg, M.A/ Vaughan, G.M. (2002): *Social psychology*. (3:e upplagan). London: Prentice hall

Kvale, S. (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, S./Lilja, J./Mannheimer, K. (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Levin, C. (1997): *Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94. (Rapport nr 2 1997) Statens institutionsstyrelse (SiS)*

Levin, C. (1998): *Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag

Levin, C (2003): *Blir det bättre med behandling?* Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS)

Meeuwisse, A/ Sunesson, S/ Swärd, H. (2006): *Socialt arbete - en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Nordisk socialt arbeid nr 2 2004 vol 24 s110-123

Ohlsson, L-B./ Swärd, H. (1994): *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur

Payne, M. (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur

Statens Institutionsstyrelse, rapport 1998:3

Statistik socialtjänst 2008:9. *Barn och unga – insatser år 2007*. Socialstyrelsen. Sveriges officiella statistik.

Svenning, C. (2003): *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet]*. Eslöv: Lorentz

Thurén, T. (2007): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber

Trost, J./Levin, I. (1999): *Att förstå vardagen*. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, K. (2002): *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

www.fouivast.com hämtad 090325

www.socialstyrelsen.se ("Att hålla budgeten") hämtad 090320.

www.socionomer.se (artikel av Sverker Gatu skriven 060417) hämtad 090320

www.stat-inst.se hämtad 090316

www.vr.se hämtad 090331

Intervjugudie

1. Ålder?
2. Kön?
3. Hur bor du idag? (Egen bostad? Med familj? Annat?)
4. Vad har du för typ av inkomst? Är du självförsörjande?
5. Studerar eller arbetar du? Vad?
6. Har du slutbetyg från grundskolan och/eller gymnasiet?
7. Har du körkort?
8. När du tänker tillbaka på hur det var innan du blev placerad hur allvarliga anser du att dina problem var då på en skala från 1-10?
9. Hur var din relation med din familj? Dina vänner?
10. Visste du varför du skulle bli placerad?
11. Hur upplevde du själva placeringen? På en skala från 1-10?
12. Hur upplevde du kontakten med personalen? På en skala från 1-10?
13. Hur upplevde du de andra ungdomarna på institutionen/boendet? På en skala från 1-10?
14. Kände du dej trygg? På en skala från 1-10? (Blev du utsatt för något obehagligt?)
15. Hur mycket fick du vara med och påverka din behandling? På en skala från 1-10?
16. Upplevde du att du fick hjälp och stöd med de problem du hade? På en skala från 1-10?
17. Vad tycker du att människorna runt omkring dig kunde ha gjort annorlunda? (Familjen, personalen, vänner.)
18. Vad kunde du själv ha gjort annorlunda?
19. Anser du att placeringen har lett till en positiv förändring i ditt liv idag? På en skala från 1-10?
20. Hur mår du idag på en skala från 1-10? Motivera!
21. Hur tror du att ditt liv hade sett ut idag om du inte blivit placerad?
22. Vad har du för relation med din familj idag? Dina vänner?

23. Vad har du för drömmar? Hur ser ditt liv ut om 5 år?

24. Har du något mer du vill tillägga?